

Lunds universitet
Historiska institutionen
HIS K01
Handledare: Yvonne Maria Werner
Seminarieledare: Eva-Helen Ulvros
Tid och plats: Fredag den 9 december 2011, 10.15-12, Blå rummet

Svenska manlighetsideal under andra världskriget

- Arbetaren, lantarbetaren, kontoristen och officeren

Gustaf Moberg

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	3
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
ANALYTISKA RAMAR	4
<i>Metod och disposition</i>	4
<i>Teori</i>	4
KÄLLMATERIAL	6
<i>Urval</i>	6
FORSKNINGSLÄGE	7
<i>Bakgrundslitteratur</i>	9
BAKGRUND OCH KONTEXT	11
<i>Sverige under kriget</i>	11
SVENSKA GENUS- OCH MANLIGHETSIDEAL	11
FACKFÖRENINGSTIDNINGAR OCH MEDIA	13
MANLIGHETSIDEAL I MEDIA – EN ANALYS	14
METALLARBETAREN	14
<i>Mars 1939</i>	14
<i>Mars 1942</i>	16
<i>Mars 1944</i>	19
<i>Mars 1946</i>	20
LANTARBETAREN	22
<i>Mars 1939</i>	22
<i>Mars 1942</i>	23
<i>Mars 1944</i>	27
<i>Mars 1946</i>	27
HANDELSTJÄNSTEMANNEN	27
<i>Mars 1939</i>	27
<i>Mars 1942</i>	29
<i>Mars 1944</i>	30
<i>Mars 1946</i>	31
OFFICERSFÖRBUNDSBLADET	33
<i>Mars 1939</i>	33
<i>Mars 1942</i>	34
<i>Mars 1944</i>	35
<i>Mars 1946</i>	37
SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	38
<i>Metallarbetaren</i>	38
<i>Lantarbetaren</i>	39
<i>Handelstjänstemannen</i>	39
<i>Officersförbundsbladet</i>	40
SAMMANFATTANDE ANALYS.....	40
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	43
KÄLLOR	43
LITTERATUR.....	43

Inledning

En gubbe följde för en tid sedan sin avlidna maka till graven. Han stod där och verkade betryckt. På andra sidan av gravöppningen fick han syn på en ung dam i ljusa silkesstrumpor. Hon tillhörde tydligen inte de sörjande. Gubben stod där och kikade men så vände han sig till grannen och sade: Du som inte har tårar i ögonen och kan se bra, vet du vad den där vackra flickan på andra sidan heter?

Signaturen Non, *Lantarbetaren* den 7:e mars 1944

Texten ovan finner vi en krönika i en av de fyra fackliga tidsskrifter som jag analyseras i denna uppsats. Jag tycker att den är en fin liten historia, med mycket känsla. Den sticker dessutom av från övriga artiklar i mitt material samtidigt som den ger ett litet smakprov på hur tidskriftsmaterial kunde se ut under denna tid.

När jag skulle välja uppsatsämne bestämde jag mig för genushistoria. Jag tyckte det var spännande att se hur olika positioner kan ha samhället och vilka normer, föreställningar och idéer som definierade dem. Tanken föddes då att undersöka synen på den svenska mannen under andra världskriget, en tid med omvälvande händelser i världen, då företrädare för olika ideologier som slogs om världsherraväldet och använde sig av brutala medel för att genomdriva sina mål. Frågan är hur detta kan ha påverkat synen på män och manlighet? Detta var bakgrunden till mitt ämnesval och till att jag efter mycket letande till slut bestämde mig för att använda fackföreningstidsskrifter som källmaterial. Jag utgick från att de skulle reflektera synen på maskulinitet eller manlighet och ge uttryck för olika sätt att definiera maskulinitet och därmed lämpa sig för en komparativ undersökning.

Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet är att analysera beskrivningar av män och manlighetsideal i fyra svenska facktidsskrifter under perioden 1939 till 1946. Mitt mål är att belysa manlighetsideal och synen på maskulinitet i tidsskrifterna och även att sätta in dessa i sin historiska kontext. Jag använder mig av begreppen manlighet och maskulinitet i min beskrivning av mansideal. Inom mansforskningen används begreppen ibland så att maskulinitet är närmare kopplat till biologi medan manlighet syftar på idealen. I min undersökning kommer begreppen att användas som synonyma. Jag kommer att utgå från följande frågeställningar:

- Hur framställs den ideala maskuliniteten i tidsskrifterna och hur skiljer sig dessa beskrivningar?
- Vad ses som goda egenskaper och vad ses som oönskade eller dåliga egenskaper?
- Förändrar sig tidskrifternas bild av den goda manligheten under perioden och i såfall hur?
- Kan idealens eventuella förändring kopplas till utvecklingen i Sverige/världen respektive till tidskrifternas politiska inriktning?

Analytiska ramar

Metod och disposition

I mitt arbete har mitt material och frågeställning styrt mitt val av metod. Undersökningen kommer att bestå av en kvalitativ komparativ textanalys, där meningar och ord sammankopplade med manlighetsideal är subjekt för min undersökning. Förutom de övergripande frågeställningarna kommer jag även att göra en kortare analys av omfattningen och frekvensen av manlighetstematiken i de analyserade tidskrifterna som får tjäna som utgångspunkt för mer generella slutsatser. Eftersom det skulle bli för omfattande att gå igenom alla nummer av de fyra tidskrifterna, har jag valt fyra månader under fyra år, nämligen den första veckan i månaden mars 1939, 1942, 1944 och 1946. Jag har valt dessa datum dels på grund av att det är passande låg tid mellan nedslagen samt att mars genomgående var relativt en ”lugn” och händelsefattig månad under krigets lopp. Detta gör att jag kan ha en längre tidsperiod, vilket är nödvändigt om det skall gå att se någon förändring i mansidealet. Min tanke är dessutom att inte bara analysera enskilda artiklar utan att även se till helheten när jag undersöker tidskrifterna. Jag kommer därför även att ta med annonser, fotografier och bildtexter.

Teori

I detta avsnitt tänkte jag presentera den bok som jag har använt som ram till mitt arbete, och även försöka koppla det till min metod för att ge en tydligare bild över hur jag tänkt under arbetet med min undersökning.

I sin bok *Maskuliniteter* skriver R.W Connell om genuspolitik och den så kallade hegemoniska manligheten. Han diskuterar förhållandet mellan mannen och hans kropp och hur samhället, kroppen och sinnet hänger samman. Ett långt resonerande kring olika faktorer såsom arv och miljö, samhällets påverkan och de stora skillnaderna män emellan mynnar slutligen ut

i en sammanfattning där skapandet av manlighet beskrivs som "...en massiv struktur av sociala relationer: en struktur där stat, ekonomi, kultur och kommunikation, likaväl som släktskap, barnuppfostran och sexualitet ingår."¹ Dessa strukturer kan te sig på olika sätt i olika samhällen och under olika tiden och kan därför också ha skiftat överallt i världen, likaså i Sverige under den här undersökta perioden. Jag kommer i min analys att ta fasta på de faktorer som Connell nämner i citatet ovan.

Connell behandlar maskulinitetens sociala organisation och dess olika uttrycksformer, vilket passar utmärkt att ta fasta vid analysen av maskulinitet i de valda tidskrifterna. Det handlar alltså om att undersöka hur manliga relationer, hierarkier och värderingar kommer till uttryck i texterna. Connell betonar att maskulinitet inte är ett: "... sammanhängande ämne som lämpar sig för generaliserad vetenskap".² Jag bör alltså i enlighet med detta undvika att generalisera för mycket då författarna till texterna var individer med olika erfarenheter och förutsättningar som levde i miljöer som antagligen skiljde sig ganska mycket åt. I mitt val av tidskrifter har jag lagt vikt vid att de skall skilja sig åt vad gäller facklig anknytning och ideologisk inriktning.

En viktig utgångspunkt i Connells bok *Maskuliniteter*, vilken är en klassiker inom sociologin. I boken, som främst handlar om den moderna tidens manlighetsideal, presenteras en teori om hegemonisk manlighet som definieras som "den konfiguration av genuspraktik som innehåller det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet."³ Det handlar här om de praktiker och strategier som används för att upprätthålla den sociala struktur som lämpar sig för att hävda de manliga eliternas intressen och den typ av manlighet som dessa representerar. Andra män och mansgrupper förhåller sig sedan på olika sätt till den hegemoniska maskuliniteten, vilket kan ta sig uttryck i delaktighet, underordning eller marginalisering. I mitt fall handlar det om att undersöka vilka maskuliniteter som kom till uttryck de fyra fackliga i tidskrifterna. Connell påpekar att det inte behöver vara de mäktigaste männen som representerar det hegemoniska idealet, utan det kan lika gärna vara en filmstjärna eller liknande. Connell menar att män är olika delaktiga i denna hegemoni, dels på grund av relationerna med andra män, men även på grund av kompromisser med kvinnor, exempelvis genom äktenskap, men att de flesta på något sätt drar nytta av männens dominans. Strävandet eller bejakandet av

¹ R. W. Connell, R.W, *Maskuliniteter*, Cambridge, 2008, s. 107-109.

² Connell 2008, s.108.

³ Connell 2008, s.115.

det manliga idealet är alltså något som männen inte bara har som mål, det är även något de även vinner på!⁴

Källmaterial

Urval

Mitt källmaterial för denna uppsats är fyra facktidsskrifter med fyra olika nedslag under åren 1939-1946. Jag har valt att arbeta med dessa tidningar eftersom de representerar olika ideologiska inriktningar och vänder sig till olika grupper av män i såväl urbana som rurala miljöer. Dessa tidsskrifter är som följer:

- Som exempel på en konservativ fackföreningstidsskrift har jag valt *Officersförbundsbladet* som riktade sig till högre officerare inom den svenska armén och utkom en gång i månaden. I mitt sökande efter källmaterial fann jag att underofficerarna i Sverige hade en egen fackföreningstidsskrift under samma tid, nämligen *Den svenske underofficeren*, vilket gör att den förstnämnda tidsskriften bör ha riktat sig främst till de högre graderna inom armén. De militära kopplingarna och klasskillnaden mellan *Officersförbundsbladet* och de andra tre tidsskrifterna är enkla att finna, både i ämnesval och i språk. Tidsskriftens omfattning var i min undersöknings exemplar mellan 20-30 sidor per nummer.
- Tidsskriften *Lantarbetaren* grundades 1908 som organ för ett fackförbund inom LO och utgavs i Stockholm. Ideologiskt var tidskriften liksom övriga LO-förbund knuten till det Socialdemokratiska partiet⁵ Jag har valt denna tidskrift eftersom den till skillnad från de övriga riktar sig till landsbygdsfolk och kan ses som en rural representant för de fackliga tidsskrifterna. *Lantarbetaren* utgavs varje vecka med ungefär lika mycket text per upplaga vilket medför en betydligt större textmassa i jämförelse med till exempel *Officersförbundsbladet*.
- *Metallarbetaren* är den tidsskrift som ideologiskt sätt befinner sig längst till vänster. Detta grundar jag på att den vänder sig till riktiga arbetare; smeder och metallarbetare från underklassen vilka under denna tid mycket ofta sympatiserade med socialdemokraterna. Även denna tidsskrift gavs ut varje vecka. Jag använder den som ett exempel på en markerat socialistisk representant i undersökningen. Den socialistiska inriktningen framhålls av Kristina Wallander som i sin bok *Metallarbetaren och litteraturen*

⁴ Connell 2008, s.115, 117.

undersökt *Metallarbetarens* innehåll och dess hållning i olika frågor.⁶ Denna text bekräftar den socialistiska kopplingen.

- *Handelstjänstemannen* var en fortsättning på tidskriften *Svenska Kontoristförbundet* som i samband med att fackförbundet omorganiserades bytte namn 1937. Det var *Handelstjänstemannaförbundet (HTF)* som utgav den, och den utkom en gång varje månad. Tidsskriften riktade sig till förbundets medlemmar av båda könen, vilka ofta tillhörde medelklassen. Rolf Andersson har undersökt kontoristföreningarna fram till 1940-talet, men HTF:s politiska hållning framgår inte direkt i boken, men av kontexten kan man se att majoriteten bör ha haft en liberal politiskt åskådning. Detta antagande grundar jag på att många av medlemmarna hade privata företag och tillhörde det vi kallar medelklass.⁷

Forskningsläge

I antologin *Sprickor i fasaden* har ett knappt dussin forskare bidragit med artiklar om män och manlighet, från 1700-talets adelsmän till 1900-talets piloter och hip-hopkulturen i det moderna Sverige. Den mest fruktbara texten för min undersökning är Ulf Mellströms avsnitt *Teknologi, makt och passion* som behandlar mäns relation till maskiner. Mellström menar att den symbolik som finns mellan man och maskin är oerhört stark, och att detta har en historisk förankring i och med industrialiseringen. Alla mina fackföreningstidsskrifter har läsare som arbetar med maskiner: kontorister med skrivmaskiner, militärer med fordon, metallarbetare med valsverk och lantarbetare med skördetröskor eller liknande är några exempel. Connell tar upp synen på mannens kropp som en maskin⁸, och det är något som även Mellström diskuterar.⁹ Främst är det metaforer och egenskaper som kan tillskrivas både en man och en maskin som jag kan tänkas finnas i tidsskrifterna.

Idéhistorikern Ronny Ambjörnsson har skrivit en intressant bok som jag har haft stor nytta av i min undersökning, framförallt då jag ville förstå arbetarnas situation och deras relation till de högre klasserna i samhället. Han beskriver hur boken arbetarnavid tiden för min undersökning strävade efter att visa hur skötsamma och hårt arbetande de var för att kunna hävda sig

⁵ Per Giertz, *Att modernisera statarna: en studie av tidningen Lantarbetaren 1936-1945*, Stockholm 1998.

⁶ Kristina Wallender, *Metallarbetaren och litteraturen: det litterära stoffet i en svensk fackförbundstidning 1890-1978*, Lund 1982.

⁷ Rolf Andersson, *I legostadgans skugga: om de svenska kontorist- och biträdesföreningarna från 1880-tal till 1940-tal*, Stockholm 1999, s. 13-15.

⁸ Connell 2008, s. 85

gentemot borgarna.¹⁰ I efterhand kan vi se att detta lyckades och att skötsamhetsidealet kom att ingå som en viktig aspekt i den ideologi som slog igenom under socialdemokraternas långa tid vid makten i Sverige. Ambjörnssons bok visar på de ideal som präglade arbetarna vid denna tid. Den har dessutom bidragit till att jag kunnat korrigera några av mina fördomar om dåtidens arbetarkultur.

John Horne visar i en artikel i antologin *Masculinities in politics and war* vilken betydelse politik och krig kan ha då man undersöker maskuliniteten. Eftersom dessa områden historiskt sätt dominerats av män är detta ett utmärkt forskningsfält för genusforskning om manlighet.¹¹ Horne menar att kriget och de demokratiska ideal som formade den moderna politiken skapade en ny spelplan för män, där de kunde vara både "the source and subject of power and authority".¹² Samtidigt förändrade de två stora krigen under nittonhundratalets första hälft synen på genusrelationer och manlighet genom att kvinnornas roll i arbetslivet förstärktes då männen var vid fronten. Samtidigt skapade kriget nya ideal, där exempelvis hjältar och anti-hjältar satte normen för gemene man och där hemvändande veteraner kom att utöva ett visst inflytande på konstruktionen av maskulinitet.

I samma antologi finns en artikel av historikern John Tosh om hegemonisk maskulinitet. Han kritiserar det sätt som andra historieforskare använt termen och ser det som sin uppgift att precisera begreppet så att det blir bättre lämpat för historiska studier. Han riktar vidare kritik mot ett alltför ensidigt maktperspektiv där syftet blir att visa att männen ville uppnå en särskild makt, position eller inflytande. I stället bör man, menar han, fokusera på relationer mellan och inom de båda könen.¹³

Georg L. Mosses bok *The Image of Man – The Creation of Modern Masculinity* behandlar relationerna mellan stereotyper av ideala maskuliniteter och deras negativa motsvarigheter, vilka han betecknar som mottyper (countertypes). I min uppsats har jag främst tagit fasta på

⁹ Ulf Mellström, *Teknologi, makt och passion; Sprickor i fasaden, Manligheter i förändring*, Stockholm 2001, s. 199.

¹⁰ Ronny Ambjörnsson, *Den skötsamme arbetaren*, Stockholm 1998, s.71-96.

¹¹ John Horn, "Masculinities in Politics and War in the age of Nation-states":. ":Dudink, Stefan Karen Hagemann & John Tosh (ed.): *Masculinities in Politics and War. Gendering Modern History*, Manchester 2004, s. 22.

¹² Horn 2004, s. 36.

¹³ John Tosh, "Hegemonic masculinity and the History of Gender": Dudink, Stefan, Karen Hagemann & John Tosh (red.): *Masculinities in Politics and in War. Rewritings of Modern History*, Manchester 2004, s. 42, 55.

de ”stereotypa” män som Mosse diskuterar. Dessa är ”krigaren”, ”socialisten” och ”fascisten” som han menar präglade bilden av mannen under första världskriget och de efterföljande mellankrigsåren. Mosse skriver om de olika egenskaper och värderingar de olika stereotyperna representerade och hur de kan relateras till den bild av en idealman som utvecklades under denna tid, och som blev än mer aktuell under andra världskriget. Mosse pekar emellertid samtidigt på att den grundläggande synen på maskulinitet knappast ändrades så mycket under denna tid. Visserligen skedde genomgripande ekonomiska och sociala förändringar men detta rubbade inte det som Mosse betecknar som ”[the] respectability as a vital cement of society and the nation” alltså strävan efter respektabilitet och framgång.¹⁴

Mosse gav mig en överblick över maskulinitetsidealens utveckling i västvärlden under den första halvan av 1900-talet. En översikt över utvecklingen i Norden ges i Jörgen Lorentzen och Claes Ekenstams antologi *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*. Antologin tar upp olika manliga stereotyper i Norden, ger en bra bild av maskulinitetens utveckling i stort men också med fokus på bland annat sexualitet och manlighet. Jag har i min uppsats främst använt de avsnitt som behandlar stereotyper. Liksom Mosses bok har antologin fungerat som en inspirationskälla för min undersökning.¹⁵

För att få en inblick i genusvetenskapen och dess historia har jag använt boken *Kvinnor, män och alla andra* av Jens Rydström och David Tjeder. Boken ger med fokus på manlighet en kronologisk översikt över genus och genusrelationer från 1700-talet fram till idag. Författarna utgår från att det manliga konstrueras i relation till det kvinnliga och tar därför också upp kvinnornas roll. Dessutom fungerade boken fungerar som ett historiskt uppslagsverk och en inspirationskälla.¹⁶

Bakgrundslitteratur

För att få en bättre överblick över hur en facklig organisation reagerade på den nazistiska utmaningen har jag läst Martin Estvalls *Sjöfart på stormigt hav – Sjömannen och Svensk Sjöfarts Tidnin inför den nazistiska utmaningen 1932-1945*. Boken handlar bland annat om motståndet mot antidemokratiska tendenser inom fackföreningsrörelser. Tidigare har de liberala

¹⁴ Mosse, Georg L., *The Image of Man – The Creation of Modern Masculinity*, New York 1996, s. 107-133. (citats s. 133)

¹⁵ Jörgen Lorentzen, Claes Ekenstam (red), *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*, Oslo/Göteborg 2006.

svenskarna framstått som anti-nazismens starkaste företrädare, men Estvall tonar ner den politiska delen av detta påstående, och menar att en mängd olika faktorer spelade in hos de personer och grupper som vände sig mot nazismen, exempelvis sociologiska, historiska och psykologiska.¹⁷ Anti-nazistiska tendenser kan vi se i de flesta av mina tidsskrifter, vilket jag kommer återkomma till i den empiriska undersökningen.

För att kunna förstå de förändringar som den svenska mentaliteten genomgick under och efter andra världskriget har jag läst i *Nazismens sensmoral: svenska erfarenheter i andra världskrigets efterdyning* av Johan Östling. Boken fokuserar främst på tiden efter andra världskriget vilket medfört att jag främst använt den i analysen av de senare numren av tidsskrifterna samt i min sammanfattning. Östling beskriver nazismens utveckling från en mycket mäktig och beundrad ideologi till vad han kallar för ”vår största politiska paria”. Han visar att nazismens framfart och nederlag i Europa radikalt förändrade delar av det Svenska samhället genom att den tidigare starka, tyskorienterade kulturkonservatismen slogs ut och ersattes av anglosachsiskt inspirerade liberaldemokratiska värderingar, vilket bidrog till den svenska socialdemokratis starka ställning under den följande perioden.¹⁸

¹⁶ David Tjeder, Jens Rydström, *Kvinnor, män och alla andra*, Lund 2009.

¹⁷ Martin Estvall, *Sjöfart på stormigt hav – Sjömannen och Svensk Sjöfarts Tidning inför den nazistiska utmaningen 1932-1945*, Göteborg 2009.

¹⁸ Johan Östling, *Nazismens sensmoral, Svenska erfarenheter efter andra världskriget*, Lund, 2008, särskilt s. 9, 287-292.

Bakgrund och kontext

Sverige under kriget

Under 1930-talet var det svenska folkhemmet på väg att byggas upp ordentligt. Socialdemokraterna och Bondeförbundet hade regeringsmakten och samarbetade genom kompromisser och överrenskommelser. Även fackföreningar och andra organisationer ingick i denna samverkan som grundade sig på att alla skulle ta sitt ansvar för nationens väl. Detta samarbete blev senare en koalition vilken fick en stark parlamentarisk makt efter 1936. Under den senare delen av 30-talet, när det visade sig att Nationernas förbund var maktlöst, övergav Sverige det internationella samarbetet och satte den egna nationens neutralitet i fokus.¹⁹

När kriget väl kom i september 1939 förklarade sig Sverige neutralt, men detta hindrade inte diskussioner om Sveriges eventuella medverkan i kriget under de följande åren. Sverige stödde Finland under vinterkriget med material och annan hjälp, men under fortsättningskriget två år senare hade intresset svalnat, vilket kanske berodde på att Finland då stod på Tysklands sida. När kriget utbrutit avgick koalitionsregeringen och ersattes med en samlingsregering med alla politiska partier. Under krigets lopp tillät Sverige en tyska trupptransporter genom landet, vilket orsakade långa debatter och motsättningar. Vardagen förändrades, i och med ransoneringar, och på grund av risken att förarga de närliggande diktaturena infördes censur under kriget som kunde drabba de tidningar som skrev om brännbara ämnen som berörde de krigförande. Detta tycks dock inte ha påverkat de tidsskriftsnummer jag gått igenom. Efter kriget fick socialdemokraterna åter regeringsmakten och behöll under lång tid sin ställning som regeringsbärande parti. Till skillnad från många europeiska länder låg inte Sverige i ruiner efter kriget, vilket gjorde industrin och andra delar av samhället starkt konkurrenskraftiga.²⁰

Svenska genus- och manlighetsideal

Jag tänkte här kortfattat presentera tre typiska manliga stereotyper som tas upp i den ovan nämnda antologin *Män i Norden*, nämligen borgaren, bonden och arbetaren. Detta för att ge en liten inblick i vilka föreställningar om manlighet som kan ha förekommit under tiden för

¹⁹ Susanna Hedenborg, Lars Kvarnström, *Det svenska samhället 1720-2006, Böndernas och arbetarnas tid*, Lund 2009, s. 295.

²⁰ Hedenborg, Kvarnström 2009, s. 301f.

min undersökning, och även för att ge en överblick över genusforskningen i Sverige. Dessa stereotyper har relevans för analysen av mina utvalda tidsskrifter.

David Tjeder skriver i sitt kapitel att borgerlighetens män brottades med frågan om hur de skulle kunna leva upp till de manlighetens ideal. Då de såg sig själva som de representanter ett överlägset mansideal och som skulle tjäna som förebild för samhället i stort. Enligt Tjeder kan man se det borgerliga mansidealet, vilket var kopplat till status och makt, som ett personifierande av den hegemoniska manligheten. En riktig man skulle enligt detta ideal vara vänlig mot sin hustru, arbeta hårt och inte dricka. Han skulle också vara självbehärskad och karaktärsfast, bildad och civiliserad. Mannens plats var i det offentliga livet, men också hemmet och familjen tillmättes stor betydelse, och en riktig man förväntades vara gift.²¹ En man med karaktär var en man med makt, en man som kunde hålla ordning och reda i samhället såväl som i hemmet.

Bonden beskrivs av Ann-Catrin Östman i samma antologi. Hon framhåller att den nordiske bonden ofta beskrevs i mer positiva ordalag än i övriga Europa. Under det tidiga 1900-talet karakteriserades bonden som en demokratisk, modig man med en stark målmedvetenhet. Han menades representera en mer ursprunglig och ”äkta manlighet” som inte var förstörd av stadens degenerering och han var dessutom stark och trygg. En idealisk lantbrukare skulle själv äga sin jord, och älska den.²² Jag reagerar snabbt på att det inte talas lika mycket om makt i detta kapitel som i om det om borgaren. Här var det snarare karaktären och gårdens skötsel som var det viktiga, inte huruvida det gav makt. Även bonden ska under denna tid ha varit rädd för att tappa sin manlighet som en följd av att den traditionella arbetsfördelningen inom jordbruket förändrades och kvinnorna fick nya roller på gården.

Kapitlet om arbetaren är skrivet av Ella Johansson. Hon förklarar att borgerlighetens män ansåg att arbetarna företrädde alla de egenskaper som förknippades med omanlighet. De drack, var fattiga och smutsiga och ohederliga. Det ledde till att arbetarna skapade en motmanlighet som skulle kontra den borgerliga manligheten, alltså en form av ”countertype” för att anknyta till Mosse. Här sågs styrka och naturlighet som något gott. Även skötsamhet var något som under det tidiga 1900-talet tillmättes allt större betydelse och som användes för att

²¹ David Tjeder, ”Borgerlighetens sköra manlighet”; *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*, Oslo/Göteborg 2006, s.74-75.

kontra anklagelserna om att arbetarna skulle vara var slarviga och våldsamma. Här ser vi att arbetarna försökte hävda sig gentemot dem som hade makten i samhället, alltså borgerligheten, vilket ledde till att de var tvungen att utveckla sina egna maskulinitetsideal . Att vara gift var liksom för de båda andra grupperna en viktig aspekt i arbetarklassens mansideal.²³

Sammantaget ser vi att maskulinitetsidealen i de olika grupperna inte skiljer särskilt mycket åt och att samma egenskaper lyfts fram. Det finns dock vissa skillnader. Styrka och skötsamhet spelade en större roll i arbetarklassen, medan egenskaper som självständighet, framgång och status spelade en större roll för borgerlighetens män och förmågan att sköta sin gård lyfts fram när de gäller bonden. Egenskaper som ses som bra är ofta logiskt kopplade till de positioner som de olika männen innehade i samhället, och de svarade mot den miljö som de levde i. Många av de egenskaper vi ser här är sådana som fortfarande ses som goda attribut för en man.

Fackföreningstidningar och media

Jag tänkte här kort beskriva massmedias roll i det svenska samhället och försöka koppla det till mina fackföreningstidsskrifter. Kvarnberg och Hedenström tar upp tidningspressens växande roll under 1900-talet, särskilt då den socialdemokratiska pressen. Trots att tre fjärdedelar av alla tidningar var borgerliga var det enligt Kvarnberg och Hedenström de socialistiska tidningarna som drev utvecklingen inom media och samhället i stort framåt. Det var de som tog ut svängarna vad gällde kritik mot orättvisor och missförhållanden i samhället och det var även de som drabbades av censur i vissa fall. Vad gäller antalet borgerliga fackföreningstidsskrifter har inte hittat några uppgifter om detta. Min hypotes är att det fanns en större mängd fackliga arbetartidsskrifter än borgerliga sådana, eftersom arbetarna hade ett större behov av att organisera sig för att få det bättre. Tyvärr har jag inte funnit några konkreta uppgifter om detta i mina böcker och tyvärr inte hunnit leta efter andra arbeten som skulle kunnat ha gett sådana upplysningar på grund av tidsbrist. Under denna tid var massmedia verkligen på framfart, tv och radio höll på att införas och fler och fler läste tidningar. Denna konjunktur bör även fackföreningarnas tidsskrifter ha följt.²⁴

²² Ann-Catrin Östman, "Bonden", *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*, Oslo/Göteborg 2006, s. 84-87.

²³ Ella Johansson, "Arbetaren", *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*, Oslo/Göteborg 2006, s.128-130.

²⁴ Hedenborg, Kvarnström 2009, s.340-342.

Manlighetsideal i media – en analys

Metallarbetaren

Mars 1939

Metallarbetaren innehåller många av de element som präglar tidens LO-anknutna fackliga tidskrifter, exempelvis löneförhandlingsnyheter, strejkuppmaningar, jubileumsfirande och berättelser. Även politiska kommentarer, serier och reklam får plats i den veckoliga utgåvan. Tidsskriften som gavs ut onsdagen den 1:a mars 1939 utgör inget undantag från denna regel. Den riktade sig till medlemmarna i det socialdemokratiska Metallarbetarförbundet, vilket hade en majoritet av män som medlemmar. Detta grundar jag på att det alltid är manligt genus som tilltalas i tidsskrifterna, även i de tidigare utdrag jag läst i min referenslitteratur. Kvinnor nämns dessutom nästan aldrig.²⁵

Tidsskriften är tydligt riktad till män, de få gånger kvinnor nämns så konstateras det att ”kvinnorna för en gångs skull får vara med”, eller att de är hustrur till metallarbetare. I detta nummer är det framförallt i en artikel som handlar om ett metallföretags fyrtioårsjubileum som kvinnorna nämns. I bilden till artikeln lägger jag märke till att alla män bär smoking eller kostym och att folk i allmänhet är betydligt mer uppklädda än vad jag förväntade mig. Detta ligger dock i linje med den skötsamhetskultur som flera forskare lyft fram och som jag tidigare pratat om i bakgrundsavsnittet.²⁶ Bilden ger en tydlig markering av hur en medlem av *Metallarbetaren* ska klä sig vid festliga tillfällen.

En tydlig värdeavmarkering hos *Metallarbetaren* som jag funnit är dess relativa avsaknad av machoattityd, något som artikeln ”Olycksfallens orsaker” är ett bra exempel på.²⁷ Artikeln diskuterar hur man kan förebygga olyckor i fabriken och en hel del känsloladdade uttryck förekommer, som speglar omsorgen om arbetaren och strävan att värna hans människovärde. Meningar som ”den dyraste maskinen vi har, nämligen människan”, ”omtanke om sig själv” och ”[...] han kan inte glömma sin nästa” visar en mjuk attityd gentemot arbete och synen på

²⁵ Wallender 1982, s.12-16.

²⁶ Ambjörnsson 1998, s. 85-95

²⁷ Metallarbetaren mars 1939, s. 3

den mänskliga (manliga) kroppen och mänskliga relationer. Ett exempel är uppmaningen att införa skyddsombud och kommittéer för arbetarna. De uppmanar även att ta detta på allvar. Ordet ”kamrater” används i artikeln vilket för tankar till vänskap, kollektiv och gemenskap men också till tidens gängse socialistiska vokabulär. Just den kollektiva känslan förknippas lätt med den vänstra delen av den politiska skalan, även om den såklart inte är främmande i andra fackföreningar.

Den politiska motsättningen i Europa uppmärksammas i flera artiklar där män figurerar i olika roller. I tidsskriftens utrikesnyheter berättas det om modiga italienska och tjeckiska socialistledare och filosofer. Här kan man skönja en beundran för män med kulturellt patos, som hos den italienska filosofen eller ståndaktighet för sin sak som i fallet med den tjeckiska socialistfunktionären som fångas av nazisterna. Båda männen beundras för sitt mod. Nazisterna framställs i artiklarna som företrädare för orättvisor och ickedemokratiska åsikter, bland annat nämns deras brutalitet mot politiska motståndare samt de fruktade koncentrationslägren.

En riktigt spännande del av denna tidsskrift som dessutom passar min undersökning utmärkt är en kortare novell kallad ”Lejonet, kungen och smeden Karlsson”. Novellen handlar om en smed som berättar mycket osannolika historier för författaren. Om smeden Karlsson har en verklig förebild vågar jag inte spekulera i, men vad som tydligt märks är vad författaren betraktar som dåliga karaktärsdrag hos en man. För det första anspelas det på smeden Karlssons mytomaniska karaktär; – alltifrån scener med brottning med lejon till att bli bjuden på snus av kungen själv målas upp av smeden. Smeden Karlsson är dessutom mycket obildad. Han tror bland annat att lejonet är en stor hund, vilket även det beskrivs som ett synnerligen dåligt karaktärsdrag. Till sist, lite i skymundan, framhåller författaren att smeden Karlsson super under hela berättandet, vilket i novellen ges en negativ klang.²⁸ Även i denna novell kan man skönja en beundran av kunskap och allmänbildning samt förakt av dess motsats. Skrävlande är något som en man inte ska syssla med, något som för tankarna till den svenska jantelagen. Detta stämmer överrens med de ideal som ansågs vara dåliga för arbetarklassen, man skulle vara skötsam för att kunna hävda sig mot borgarna.²⁹

I slutet av tidsskriften finns det ett reklamuppslag. Ett par av reklaminslagen anspelar tydligt på manlighet och mansideal. Den mest tydliga är reklamen för arbets skjortor. På bilden står

²⁸ Metallarbetaren mars 1939, s.12.

²⁹ Ambjörnsson 1998, s. 28.

en stilig man med en hammare, en typisk idealbild av en metallarbetare. Under detta står att de säljer ”arbets skjortor för män” med ”modern stil” och med ”extra kvalitet”. De riktar sig alltså till män som vill följa med sin tid och har sinne för vad som är viktigt med kläder. En mindre tydlig reklam är från företaget som tillverkar Samarin. På en bild visas en mycket överviktig man som sätter sig på en stol. Under bilden står det ”Se upp med fetman” och en kort information om hur Samarin motverkar övervikt. Reklamen ger en tydlig bild av att fetma är ett attribut som är negativt för en man.³⁰

Mars 1942

Det andra numret av *Metallarbetaren* som jag valt att analysera är tydligt präglad av andra världskriget. Stora delar av artiklarna handlar på ett eller annat sätt om kriget eller dess konsekvenser, och politiken och samhälle står i centrum. I jämförelse med marsnumret 1939 finns det betydligt färre artiklar om arbetslöshet och olyckor. Detta marsnummer börjar med en politisk krönika där tidsskriftens åsikter om de så kallade ”parti-lösa” i Metallarbetarförbundet starkt kritiseras. Dessa kallas bland annat för ”Göteborgsgossarna” då de har sitt säte i Göteborg. Författaren har tydligt satt epitet ”gossar” på dessa män, antagligen för att framhäva deras omogna och ansvarslösa beteende. I artikeln betonas att dessa män inte kan tas på allvar, dels på grund av att de valt att engagera sig partipolitiskt i det socialdemokratiska partiet men även på grund av att de anses vara kappvändare. Dessa ord används som tydliga markeringar av hur en riktig metallarbetare inte skall vara och därmed indirekt hur han bör vara! En god metallare skall alltså vara socialdemokrat, engagera sig partipolitiskt och ställa upp solidariskt för sina kamrater.³¹

Liksom marsnumret från 1939 har även detta nummer en mycket stark manlig inriktning. Ett tydligt bevis på detta är det korta reportaget från krigets England som berättar om hur de moderna flygplanen underhålls emellan uppdragen. Till artikeln har det fogats tre bilder, vilka alla visande män som arbetar med olika tekniska delar av flygplanen. Männerna har uniform eller arbetskläder och presenteras alltid i artikeln med sina titlar, ”ingenjör”, ”Plane Doctor” och ”pilot” exempelvis. Status och statusmarkörer är tydligen viktigt för textförfattaren, även om jag självklart inser att detta samtidigt är ett smidigt sätt att presentera de olika männen i artikeln. Att nämna någons titel var även något som var vanligt under denna tid, som man exempelvis kan se på gravstenar från dessa decennier. Att tidsskriften dock markerar titlarna

³⁰ Metallarbetaren mars 1939, s. 18.

³¹ Metallarbetaren mars 1942, s.3.

så tydligt tycker jag är intressant. Förutom ingående redogörelse för teknik och modernitet tas även piloternas känslor upp, något som jag tycker är intressant. Med den förbättrade tekniken behöver piloterna inte längre vara lika oroliga för motorhaverier som förr, sägs det, vilket anspelar på teknikens framsteg och de positiva konsekvenserna i form av ökad säkerhet. Till sist kan nämnas epitet "Luftens män" som ges till krigets piloter i artikeln, något som för tankarna till heroism och männens betvingande över naturen. Artikeln fokuserar helt enkelt på teknik och krig, mäns heroiska insatser och fysiska mod, kort sagt på manliga förebilder som lyckas betvinga fysikens lagar och uthärda krigets fasor.³²

En annan artikel har titeln "Från Riksdagen" och tar upp riksdagsdebatter och olika politiska beslut av betydelse för fackföreningsrörelsen. I artikeln riktas skarp kritik mot en annan tidskrift kallad *Verkstäderna*. Det spännande med denna text är inte själva angreppet på tidskriften utan snarare hur angreppet är formulerat. Så framhålls det att:

*Det har många gånger förvånat oss att Verkstäderna under dylika förhållanden skall behöva vara så fumlig i polemiken. Hon är ungefär lika fumlig som ett bolsjevikblad. Bara gnäll och otymplighet. Beklagligt!*³³

För att markera tidskriften de *Verkstädernas* uselhet betecknas den som en hon. Dess agerande sägs vara präglad av fumlighet och gnäll, vilket alltså ses som dåliga kvinnliga egenskaper. Därmed antyds samtidigt att tidskriften *Verkstäderna* och dess redaktion är omanliga.

Den tredje större artikeln i detta nummer av *Metallarbetaren* behandlar det för dåtiden mycket aktuella ämnet propaganda. Med anledning av Nazitysklands framfart i Europa har en av skribenterna sammanfattat lite av propagandans historia, men han ger även sina egna åsikter om propagandan och dess brukare, politikens män. Och dessa åsikter är onekligen varierande. Å ena sidan får de äldre härskarna som brukat propaganda mycket beröm. Exempelvis får Napoleon beröm för sin "stilistiskt fullända[de]" propaganda. De samtida nazisterna däremot kritiserar för sin dåliga propaganda, vilken beskrivs som ljugande och att den försöker påverka genom att åberopa känslor och drifter hos mottagarna. Jag anar att det ligger mycket ideologi bakom denna ambivalens men jag vill snabbt sammanfatta mina slutsatser angående artikeln. Det är tydligt att författaren menar att en man som brukar propaganda är opålitlig, men om det görs skickligt och med rätt ideologi så är det ändå beundransvärt. Min långsökta

³² Metallarbetaren mars 1942, s.7.

³³ Metallarbetaren mars 1942, s. 6.

tanke är att det även här visar sig att författaren till denna artikel i *Metallarbetaren* tycker att skicklighet och kunskap är något att sträva efter. I artikeln riktas vidare skarp kritik mot män som tror på propaganda: de beskrivs som känslostyrda och går efter sina drifter som ett djur eller en kvinna. Här ser vi alltså två ytterligare idealmarkörer i texten: Riktiga män skall styras av sitt förnuft och inte av sina drifter och känslor. Vidare uttrycks en misogyn inställning till kvinnor, som anses vara styrda av sina drifter och lika djuren. Detta ideal finner vi är vanligt inom alla delar av det manliga samhället, enligt Lorentzon och Ekenstam.³⁴

Liksom i tidigare nummer finns det en rad kortare artiklar, bland annat om ett jubileumsfirande, som illustrerats med en bild på herrar i kostym. En satirisk text om en politiker i riksdagen som *Metallarbetarens* skribent ogillar ges en hel del epitet som handlar om just manlighetsideal. Han beskrivs satiriskt som en man som vill framstå som ett ”snille”, som ”upphöjd” och som en man som arbetar ”hårt”. Det framgår mycket tydligt att dessa epitet representerar ett ideal värt att eftersträva, men som politikern i fråga inte lyckas leva upp till. Även ett reportage innehåller en del uppenbara värdeord. Artikeln ger en historisk återblick på järnarbetets utveckling, där forskare inom industrin får mycket beröm för sin entusiasm, sin ”brinnande håg” och oförtröttlighet. Även här är det den förnuftiga, vetenskapliga, moderna mannen som framstår som förebild.

I slutet av numret finns en typ av reklam som återkommer i flera nummer av tidskriften nämligen kursböcker för studier per korrespondens. En av de som ofta återkommer är Hermodsstudier, en annan är ”Tekniska NKI-studier”. Dessa annonser riktar sig till de metallarbetande männen med ambitioner att utbilda sig och avancera i arbetslivet. Budskapet är att en utbildad man är en lyckad man. Annonserna illustreras med en bild på en man med en bok i handen. Allra sist i detta nummer görs reklam för det så kallade ”Tredje försvarslånet” med rubriken ”Vår front av stål och män”³⁵. Annonserna ger uttryck åt ett nationellt och soldatiskt mansideal, och på bilden står en man med gevär i vinterväder, med kanoner, båtar och flygplan som hotar.

³⁴ Jörgen Lorentzon, Claes Ekenstam (red), ”Inledning”: *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*, Oslo/Göteborg 2006, s. 11.

³⁵ *Metallarbetaren* mars 1942, s.20.

Mars 1944

Framsidan till 1944 års marsnummer av *Metallarbetaren* föreställer ett par män i kö för att rösta i årets fackliga val. De är resliga svenskar med vinterkläder, och en av männen har ett gevär på ryggen. Under bilden står det ”Antalet röstande är ovanligt stort vid årets fackliga val”.³⁶ . Bilden visar många av de ideal och värdeomvärderingar jag har studerat tidigare: geväret visar att kriget är nära och att en man ska vara beredd, vinterkläderna visar att männen är inkallade och därmed i beredskap, precis som så många andra män vid denna tid. Att rösta i fackliga val anses vara en plikt för en metallarbetare. Den fackliga kampen och det politiska engagemang som lyfts fram i tidigare nummer syns även här.

Mycket av innehållet känner vi igen sedan tidigare. Även här presenteras jubileumsfester med bilder på herrar i smoking och kostym. En tanke som slog mig när jag studerade denna bild är skillnaden mellan fotografierna och de tecknade bilderna i tidsskriften. På fotografierna är det oftast äldre bemärkta herrar i högtidskläder, alternativt yngre män i militär uniform. På de tecknade bilderna som relativt ofta förekommer är männen klädda i verkstadsklädsel eller andra former av arbetskläder. Här kan man alltså skönja en skillnad på festliga tillfällen då det togs foton och det vardagliga arbetslivet, som vanligen inte förevigast av några fotografer och som därför fick återges i form av tecknade bild.

En artikel som sticker ut i denna upplaga är artikelrecensionen av författarinnan Hulda Floods *Kvinnor och män – vad hindrar jämställdheten*. Enligt recensionen vill Flood göra gällande att kvinnornas sämre ställning i samhället är ett resultat av kvinnornas likgiltighet snarare än av att männen motarbetade kvinnorna. Att denna bok recenserats i *Metallarbetaren* visar att man i redaktionen var medveten om kvinnofrågan och bristen på jämställdhet i samhället, men också på att man inte ansåg att detta var männens problem utan något som kvinnorna själva måste ta itu med. Någon uppmaning att stödja kvinnornas kamp för jämställdhet ges inte i recensionen. Att kvinnorna mötte motstånd i det offentliga skriver Tjeder och Rydström om i sin bok.³⁷

Vidare finns det en artikel med en kort historisk berättelse från 1870-talet om en skosuppsstrejk. Det vill säga att skomakarens arbetare strejkade då de fick minskad spritansön. Berättelsen innehåller en del värderingar som författaren kopplar till sin nutid. Socialistiska ideal

³⁶ *Metallarbetaren* mars 1944, s. 1.

som frihet och ett icke-auktoritärt samhälle står högt i kurs. Intressant är också en politisk krönika med titeln ”Filspån”, som innehåller en försiktig kritik mot Sveriges neutralitet i kriget. Med tanke på tidskriftens politiska inriktning kan man utgå ifrån att författaren sympatiserar med de allierade. Det viktiga är dock att den innehåller en tydlig markering av vikten att vara ståndaktig och stå för vad man tycker, och därmed inte vara en kappvändare. Detta är en ståndpunkt som mycket ofta upprepas i *Metallarbetaren*.³⁸

Även detta nummer innehåller en novell! Huvudpersonen Olagus påminner till viss del om den tidigare ”smeden Karlsson” och han dyker faktiskt upp även i ett nummer av *Lantarbetaren* som vi återkommer till senare. Olagus är en man, som dricker mycket, är lite korkad och betraktas som något av ett spektakel med lustiga idéer. Detta är uppenbarligen knappast någon idealman. Det är däremot Eric Svensson som i en senare artikel uppmärksammas på sin 50-årsdag. Han beskrivs som en man med gott omdöme, gedigna kunskaper och som hinner med mycket. Att han dessutom är en mångårig medlem i Metallarbetarförbundet uppmärksammas och ses tydligt som något positivt.³⁹ Dessa attribut är något som även de återkommer i flera nummer av *Metallarbetaren*.

Till sist förekommer det även några annonser i slutet tidsskriften. Hermodsböckerna som finns även här, dock med en annan bild. En annan skillnad är att säljargumenten är anorlunda. I den tidigare annonsen hette det att alla kan klara av att studera på korrespondens. . Nu däremot framhålls att: ”Inte vem som helst kan bli ingenjör efter hermodsstudier. Det kräves flit, energi och uthållighet och naturligtvis en viss grad av studiebegåvning”.⁴⁰ Här framhålls alltså de ideal som vi mött även i andra artiklar. På allra sista sidan finner vi en annons för skönlitterära romaner. Vissa riktar sig tydligt till kvinnor, men majoriteten riktar sig till män. Dessa böcker är ofta äventyrsberättelser eller så kallade ”nordiska romaner”, vilket speglar nationella och aktivitetsfyllda mansideal.

Mars 1946

Det sista marsnumret av *Metallarbetaren* i min analys har en framsida som visar den norska Metallorganisationens kongress i Oslo. På bilden sitter ett stort anta herrar i kostym. Även i en jubileumsartikel på den följande sidan visar en bild på åtta herrar i högtidsklädsel samt

³⁷ David Tjeder, Jens Rydström 2009, s.137.

³⁸ *Metallarbetaren* mars 1944, s. 5

³⁹ *Metallarbetaren* mars 1944, s 12.

⁴⁰ *Metallarbetaren* mars 1944, s. 15.

med en bok på ett bord i mitten. Detta överrensstämmer med det tidigare mönstret vi har kunnat se i tidsskriften.

Detta nummer är det mest varierade hittills och artiklarna har ändrat karaktär. Min hypotes är att freden har medfört en annan vinkling och framförallt en känsla av att samhället har fått en nystart. Artiklarna handlar om moderna företeelser som vidare industrialisering och urbanisering och jag tycker att de demokratiska idealen kommer tydligare till uttryck än tidigare. Exempelvis skrivs det mycket om något som kallas för "industriell demokrati" i en artikel benämnd "Förberedelser".⁴¹ Till artikeln har fogats en bild där två män i arbetskläder går på en väg beströdd med taggrådshinder. Beslutsamhet är en dygd som gör att man klarar allt. Demokratin möter hinder men de är värda att kämpa för, är det underliggande budskapet.

Ett kortare reportage om korrelationen mellan lägenhetsstorlekar, hyrespriser och skilsmässor innehåller några värdefulla detaljer. Reportaget propagerar starkt för kärnfamiljen och idealet är att man ska vara gift. Det här är den första artikeln i *Metallarbetaren* som på ett så direkt sätt behandlar familjelivet, vilket kan vara värt att understryka. Mannen framstår föga förvånande som familjeförsörjaren, och familjelivet är ett effektivt medel i sökandet efter "harmonin" och lycka.⁴²

Krönikan "Filspån" återkommer också i detta nummer. Även i denna artikel ser vi emellertid tecken på nya influenser. Artikelförfattaren kritiserar en viss pastor Hedlund och kristenhetens inskränkthet, men ger även en känga till nöjeslokalen Nalens ägare Lindblom, som han kallar för "Ungdomens förförare". En lite tvetydig krönika med andra ord, vilken innehåller både religionskritik och socialkonservativa inslag.⁴³ Kontentan är att kristendomen inte har något att erbjuda en modern svensk, som måste kunna "släppa loss" lite men akta sig för att gå för långt i lättja och vällust. Författaren för även en humoristisk och anti-rasistisk diskussion om brunögda barn i Europa. Här skriver författaren att pastorn inte gillar brunögda barn, inga barn alls för den delen, och skämtar om att pastorn kanske har tillkommit på övernaturlig väg. Ett ämne som vi känner igen från de tidigaste numren av *Metallarbetaren* är intresset för arbetsskydd och tidsskriftens engagemang för att undvika arbetsskador. Ett längre reportage i detta nummer har rubriken "Arbetsskyddet i valsverken" tar upp denna fråga. Reportaget

⁴¹ *Metallarbetaren* mars 1946, s. 4.

⁴² *Metallarbetaren* mars 1946, s. 5.

⁴³ *Metallarbetaren* mars 1946, s. 6.

pekar på att arbetarna ska ta hand om varandra och gå samma i kampen mot inkompetenta och hänsynslösa fabriksägare i socialistisk och solidarisk anda.⁴⁴

I ett debattinlägg lite längre bak i numret diskuteras det musik. En viss Bengt Forsberg riktar skarp kritik mot Moa Martinssons musikmak, vilken betecknas som banal och romantisk. Forsberg riktar sig väldigt tydlig till männen och vill upplysa dem om värdet av att utveckla en god musikmak.⁴⁵ Artikeln kan tolkas som misogyn men behöver inte vara det. Den verkar snarare vara en kritik av en viss musik än mot kvinnors musikmak. Han menar att man måste ge sin tid till musiken för att kunna ha en ordentlig åsikt, något som han inte anser Martinsson har gjort.

Lantarbetaren

Mars 1939

Tidsskriften *Lantarbetaren*, vilken som nämnt även den var ett organ för ett LO-förbund, har ungefär samma omfattning per nummer som *Metallarbetaren*, cirka 16-20 sidor. Generellt har jag i *Lantarbetaren* funnit en mindre mängd material för min undersökning. Dess artikelförfattare använder visserligen fler adjektiv i skildringen av personer, men värderingar och diskussioner är generellt något mindre frekventa i de flesta av de texter jag gått igenom.

Detta märks i det första numret från 1939. Den första artikeln som är relevant för min undersökning är ett långt reportage om en svart jordbruksforskare från USA med rubriken ”Negerslaven som blev jordbrukarnas räddare”. Reportaget, som genomsyras av en förvirrande blandning av rasistiska fördomar och anti-rasistiska åsikter, beskriver en framgångsrik forskare vid namn Craner. Denne beskrivs som extremt arbetsvillig, engagerad, fylld av energi, människovänlig, innovativ, osjälviskt, givmild, strävsam och med en karaktär som gjort det möjligt för honom att genomföra en klassresa.⁴⁶ Det jag tänkte på direkt när jag listade upp dessa omdömen är att de sammanfattar vad en duktig bonde behöver för att vara lyckad. Lantbrukarlivet har i alla tider varit hårt, och man märker här att strävsamheten och det hårda arbetet ses som något mycket positivt. Detta blandas med tydliga kristna värderingar såsom givmildhet och att vara god mot sin nästa. Det uppmärksammas också tydligt i slutet av artikeln att Craner är religiös och en god kristen.

⁴⁴ Metallarbetaren mars 1946, s. 8-10.

⁴⁵ Metallarbetaren mars 1946, s. 14.

⁴⁶ Lantarbetaren mars 1939, s. 2.

Ett återkommande tema i *Lantarbetaren* är den politiska krönikan ”På gaffeln”. I detta nummer riktas kritik mot den anti-semitism, som bredd ut sig bland studenterna i Uppsala. Dessa studenter, av vilka ju den övervägande majoriteten var män, ges karaktärsdrag som står i bjärt kontrast till dem som forskaren Craner representerade och beskrivs som handfallna, bortkomna och giriga. De är ”inga stridskämpar” och är bortskämda. Författaren menar att en bättre ”annan ungdom” slåss för Humaniteten” och offerar sig för att bistå de svaga och utsatta. Här kan vi alltså skönja en bild av den goda manliga karaktären som liknar den i den tidigare artikeln.⁴⁷ Författaren till ”På gaffeln” använder i sin kritik mot en viss ”konsul Wallén” ett spännande grepp. Han beskriver konsuln som ”hal som en ål” och en kappvändare, och han kommenterar konsulns stora näsa och framhåller att han är en skrävlande man som inte arbetar ordentligt.⁴⁸ I och med att författaren tidigare kritiserar nazismen skulle man kunna tolka denna satir som ett angrepp mot nazisterna, vilka tillskrivs en rad negativa attribut som står i motsats till den goda manligheten.

Två andra artiklar i detta nummer kan vara värda att diskutera. Den ena handlar om de svenska bibliotekens centralisering, där arbetsledaren för projektet hyllas som nitisk och för att han genomfört ett behjärtansvärt arbete. Den andra artikeln hyllar minnet av en kamrat i fackföreningen. Den avlidne Carl Asp beskrivs som en kunnig man som visat prov på stor offervilja för föreningen och som även hyllas för sin verksamhet inom ”kapplöpningssporten”.⁴⁹ Även här känner vi igen attributen från de tidigare artiklarna, med ett tillägg, nämligen *Lantarbetarens* positiva syn på sport och fysisk träning!

Sammantaget visar artiklarna en tydlig bild av hur en god man ska vara. Ideal som kan förknippas med arbete, medmänsklighet och ståndaktighet dominerar och deras motsatser används för att beskriva osympatiska människor. En god man är helt enkelt en upplyst bonde med kristna värderingar, för att dra det till sin spets.

Mars 1942

Tidskriftens marsnummer från 1942 är betydligt mer diversifierat och innehåller fler användbara texter för min undersökning. Tidskriften riktade sig till en manlig läsekrets, vilket marke-

⁴⁷ Lantarbetaren mars 1939, s. 7.

⁴⁸ Lantarbetaren mars 1939, s. 7.

⁴⁹ Lantarbetaren mars 1939, s. 15.

ras även av dess innehåll. I alla artiklar har männen huvudrollen och kvinnorna nämns bara i två artiklar, i den ena dessutom endast i förbifarten. Framsidan pryds av en bild av unga män och kvinnor som tillsammans går i ett vinterlandskap i närheten av Lillsveds gymnastikföskola som vi ska behandla mer senare. På sidan fyra i tidsskriften finner vi en artikel med en hel del värderingar kring män i allmänhet, och smålänningar i synnerhet! De småländska bönder beskrivs som sega, uthålliga och förnöjsamma, med "(...) en till snålhet gränsande sparsamhet". Dessa egenskaper framställs som säregna men dock beundransvärda, förutom den sistnämnda som främst nämns som något humoristiskt. De småländska männen beskrivs även som konservativa, ståndaktiga och kritiska mot nya auktoriteter. Trots att det är attribut som tidigare delvis betraktas som goda, exempelvis ståndaktighet, och att brist på denna egenskap betraktas som en svaghet, konstaterar tidsskriften att: "Mörkret skall skingras åtminstone på den småländska landsbygden av framåtsträvande, upplysta och arbetsvilliga medlemmar."⁵⁰

I numrets "På gaffeln" är karaktären delvis annorlunda än den i 1939 års marsupplaga. Framförallt är detta inlägg betydligt mer humoristiskt. Mode är tydligen något aktuellt och författaren framför en hel del åsikter och skämt som idag knappast skulle vara accepterade. Bland annat kritiserar han de unga kvinnornas korta kjolar och berättar att han blev så fascinerad av detta att han missat sin spårvagnstation och fick gå hem. Det ger starka signaler att det var helt accepterat med macho-attityder. Artikelförfattaren pekar även på att män, helt utan att kunna hjälpa det, drivs av sina lustar: "Anden är villig men köttet är svagt". Detta avsnitt har dock fått en anmärkning från redaktören: "Fy på sej, gamla människan", vilket visar att detta kanske var lite på gränsen till hur man kunde skämta. Jag tycker det är ett bra exempel på hur män drog gränser, och att det fanns olika synsätt bland tidsskriftens skribenter! Värt att notera är den skämt-ruta som står i anslutning till denna text. Ett av skämtet visar hur fruar driver sina män till vansinne, den andra hur valpiga unga män kan vara. De äldre gifta herrarna är alltså både målgruppen och de med mest vett i sammanhanget.⁵¹

I detta nummer av *Lantarbetaren* finns de noveller om Olagus, som vi träffat på i *Metallarbetaren*. Han har även här sina otrevliga attribut: han är oärlig, han är en mytoman, korkad och dricker mycket. Att de olika novellerna påminner om varandra är inte konstigt, men det intressanta i sammanhanget är att båda tidsskrifterna har båda valt att publicera dem, vilket tyder på att de anses gå hem hos läsarna. Värt att notera är att både *Lantarbetaren* och *Metall-*

⁵⁰ Lantarbetaren mars 1942, s. 4.

⁵¹ Lantarbetaren mars 1942, s. 7.

arbetaren kallar sina förbundskollegor för ”kamrater” och att de kallar varandra för ”arbetare”, något jag kopplar till socialistiska ideal. Denna socialistiska anda visar sig även i en artikel om den ”första” svenska strejken 1762. Där framstår de strejkande männen som mycket modiga som sätter sig upp mot de överordnade, och de kallas för rättrådiga och djärva.⁵² I slutet av detta nummer finner vi ännu en koppling till *Metallarbetaren*, nämligen annonserna. Även här görs det reklam för Hermods, med liknande argument och bilder. På sista sidan är det sex stycken fotografier publicerade, alla föreställande män i olika utomhusaktiviteter. Soldater, gymnaster, bönder och postmän som utför olika arbeten eller sysslor.⁵³

Mars 1944

Framsidan på detta nummer från andra världskrigets slutskede består av en bild på provinsialläkare som talar till en publik om hälsovårdsstadganden och bostadsinspektioner. Den bilden visar något av karaktären på detta nummer, som har sociala reformer och förbättrad livskvalité på sin agenda i flera artiklar.

I tidsskriften har en ny återkommande artikelserie tagit plats. Den heter ”Läst och motläst” och består av textavsnitt ur andra tidningar som redaktionen gillar, kritiserar eller vill fästa uppmärksamheten på. De flesta rör ekonomiska diskussioner men ett av avsnitt handlar om en illa omtyckt adelsman med lantbrukspolitiska ambitioner. Han beskrivs som elitistisk och lat, två synnerligen negativt värderade egenskaper i denna tidsskrift. Därefter följer ett inlägg från *Lantarbetarens* redaktör som diskuterar Bondeförbundets ungdomsgren, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund. Han berömmar de unga männen och kvinnorna för deras utmärkta sätt att politiskt aktivisera ungdomen, demokratiska inställning, ”entusiasm för kulturella strävanden” och deras ”kärlek till jorden”. Han riktar emellertid också kritik mot ungdomsförbundets överambition och kritik mot socialdemokratien. Jag tycker mig här se en markering av tidsskriftens socialdemokratiska ideologi men också kritik mot Bondeförbundet och dess ungdomsförbund.⁵⁴ Artikeln signalerar att man som ung man ska jobba hårt, vara politiskt insatt, gilla marken man går på men inte förhäva sig samt sist men inte minst ska han vara solidarisk! Solidaritet är viktigt och den som sviker sina kamrater får kritik. Det är kontentan av innehållet i detta nummer av *Lantarbetaren*.

⁵² *Lantarbetaren* mars 1942, s. 15.

⁵³ *Lantarbetaren* mars 1942, s. 20.

⁵⁴ *Lantarbetaren* mars 1942, s. 2-3.

Generellt har detta nummer få artiklar som lämpar sig för en analys av mansideal, men de få som finns är desto fylligare. Många av artiklarna har en mer seriös attityd än tidigare och tar upp teman sociala problem, politiska beslut och jordbrukets läge. Signaturen Non får här ännu en chans att uttrycka sig i ”På gaffeln”. Utöver berättelsen om gubben vid sin makas grav som inleder denna uppsats innehåller den inte så mycket som passar min undersökning. Författaren kritiserar hälsningstraditioner i armén som nyligen genomgått en reform. Han kritiserar och förlöjligar det byråkratiska militära regelverket. Dessutom ger han en känga mot Tyskland och nazismen och hoppas att Röda Armén snart ska inta Berlin.⁵⁵ Jag skulle vilja påstå att detta ger en bra indikation på hur Non tycker att en människa ska vara. Rättfram, anti-totalitär, enkel men vänlig och med en antinazistisk ståndpunkt. Följer du inte detta riskerar du att förlöjligas.

Berättelsen om gubben vid sin makas grav kan vara värd att kommentera. Den är sorglig, och visar på en känslsam och närmast sentimental attityd och visar att det inte ansågs fel att en man visade sina känslor. I detta nummer finns också en berättelse som anknyter till två manliga stereotyper, bonden och studenten. Bonden är praktisk, duglig och drivande, och hans tankar återges på dialekt. Studenter beskrivs både som ambitiösa i sitt studerande och att de är kulturellt bildade men också som lata festprissar som lär kossorna latin. Denna text kan sägas beskriva två stereotypa manlighet, lantarbetarna med sin hårda vardag och de lärda överklassens pojkar som festade och studerade.⁵⁶ Resterande del av tidningen består av mötesrapporter där bland annat den socialistiska Internationalen nämns, något som visar på de nära kopplingarna till socialdemokratin och den socialistiska ideologi som genomsyrat tidskriften. Tidningen avslutas med den sedvanliga reklamen. Här finns dels en annons för den typ av äventyrsromaner som vi stötte på tidigare, dels en annons om att man kan dryga ut sin kassa genom att sälja ”Atlantic-Ur, uret för hårda män”. Den sistnämnda annonensen anspelar alltså på manlig hårdhet, vilket säger något om tidens mansideal.

Mars 1946

Numret från 1946 inleds med en artikel med rubriken ”Om vi får råda”, som faktiskt är en genusdiskussion. Utgångspunkten är ett brev från en husmor besvärat sig över att de beslutsfattande männen inte uppfyllt kraven på bättre bostäder. Redaktören försvarar männen, som anklagas för att vara lata, och menar att kvinnornas krav tar tid att realisera. Han visar förstå-

⁵⁵ Lantarbetaren mars 1942, s. 7.

⁵⁶ Lantarbetaren mars 1942, s. 7.

else för att husmödrarna är missnöjda med att endast få tack som lön för sitt hushållsarbete medan männen hade både lön och fackliga rättigheter. I artikeln påpekas att kvinnorna behövs på vissa områden, männen på andra och att det är mannen som är familjens överhuvud. Samtidigt uppmanas männen att lyssna på sina fruar.⁵⁷ Det finns också en artikel om den nya förbättrade semesterlagen med en mängd bilder. Bilderna visar arbetande och semestrande människor av båda könen, varav vissa i badkläder! Artikeln behandlar de nya rättigheter som lagen medfört och genomsyras av socialistiska solidaritetsideal: arbetaren ska ha rätt till vila.⁵⁸

Handelstjänstemannen

Mars 1939

Det fanns flera olika upplagor av *Handelstjänstemannen*. För 1939 har jag endast fått tag på en "Karlskrona"-version. Den skiljer sig dock inte så mycket i utformning, omfång eller stil från andra upplagor, och den enda skillnaden är ett par lokala reportage och artiklar. Möjligtvis kan man skönja en något starkare lokalpatriotism än i de senare, riksomfattande numrena.

Det som slår mig när jag börjar läsa *Handelstjänstemannaförbundet* är att den skiljer sig från de andra tidsskrifterna på flera sätt. Den är mindre formell och har ett enklare språk än *Officersförbundet*, och den behandlar fler teman som inte har direkt koppling till det fackliga arbetet, exempelvis resor och turism. Den är dock formellare än både *Metallarbetaren* och *Lantarbetaren* och handlar en hel del mer om fackets egen rörelse och mindre om utrikespolitik och ideologisk kamp. Tidsskriften kan alltså sägas ligga mitt emellan de övriga tre, vilket jag tror återspeglar det faktum att läsarna och medlemmarna i facket tillhörde medelklassen, som antagligen inte var lika engagerade i klasskamp eller ideologisk kamp.

I början av detta nummer finner vi en Hermodsannons.⁵⁹ Denna gång riktar den sig till människor som vill lära sig "reklamteknik", något som passar de kontorister som läste denna tidsskrift. I artikeln som har rubriken "Från verksamheten" framgår att denna tidning riktar sig till båda könen, vilket inte verkar vara fallet med de tre andra tidsskrifterna. "Från verksamheten" handlar om de olika möten och tillställningar fackförbundet genomfört den senaste månaden,

⁵⁷ Lantarbetaren mars 1944, s. 5.

⁵⁸ Lantarbetaren mars 1944, s. 7-8.

⁵⁹ Handelstjänstemannen mars 1939, s. 5.

och i artikeln nämns kvinnornas deltagande, och även kvinnliga talare, vid ett flertal tillfällen.⁶⁰ Detta kan vi se även i de senare numrena.⁶¹ Detta gör att det är svårt att hitta typiska manliga ideal i texterna, då de oftast riktar sig mot båda könen. Tydligt är dock att det var männen som bestämde i facket, och i en artikel som visar resultatet av ett möte där nya ledamöter valdes ser vi att alla 22 är män.⁶² De artiklar som inte behandlar om fackets organisation eller arrangemang handlar i detta nummer om nöje eller Karlskrona. Bland annat finns en artikel som handlar om en nöjeskryssning, uppenbarligen både för par och singlar. Singelmännen har här en egen loge. Uppenbarligen är den gifta mannen normen, då gifta par ges betydligt större utrymme i artikeln; både i brödtexten och i prislistan är dubbelrummen och de gifta paren i centrum.⁶³

Tidsskriften innehåller även frågesport. Flera av frågorna tar sikte på medlemmarnas yrkesverksamhet.. Ett exempel är: ”Vad betyder förkortningen S.E. & O. som i regel finnes under beloppet å fakturor?”.⁶⁴ Många av frågorna handlar om ekonomi eller om geografi, ofta utanför Sverige, vilket visar att läsarna förväntades ha kunskap på detta. Bilden av en handeltjänsteman växer fram som allmänbildad och världsvan. På samma sida finner vi ett exempel på reklam som är ganska typisk för denna tidsskrift, den handlar om en spis. Den är könsneutral, men riktar sig till en välbärgad familj, ”För villan, en näfveqvarnspis, praktisk – prydlig – ekonomisk”. Annonsen riktar sig alltså till läsare som bodde i villa, var ekonomiskt sinnade och hade det ganska gott ställt.

Den politiska dimensionen framträder svagare i *Handeltjänstemannen* än i de andra tidsskrifterna, och vi finner också att det är betydligt färre värdeord och färre artiklar där folk uttrycker åsikter. Det saknas vidare artiklar där människor förlöjligas eller diskuteras, som så ofta förekom i de mer vänsterorienterade tidsskrifterna. Den är helt enkelt mer måttfull och försiktig. Ett exempel på detta är artikeln ”Från läsekretsen”, där fackföreningsmedlemmar kan uttrycka sina åsikter. Den hätskaste kritiken är mild i jämförelse med andra tidsskrifter, vilket följande exempel illustrerar: ”Mig förefaller det, som om styrelsens handhavande av föreningens angelägenheter har en liten bismak av diktatur, vilket icke är förenligt med det

⁶⁰ *Handeltjänstemannen* mars 1939, s. 5.

⁶¹ *Handeltjänstemannen* mars 1939, s. 8.

⁶² *Handeltjänstemannen* mars 1939, s. 9.

⁶³ *Handeltjänstemannen* mars 1939, s. 10.

⁶⁴ *Handeltjänstemannen* mars 1939, s. 11.

kamratskap, som bör råda inom en yrkesorganisation.”⁶⁵ Detta kan ses som ett uttryck för att tidskriften inte ville vara knutet till ett visst parti och att missnöjet med situationen i samhället mindre än i de båda LO-förbunden.

Mars 1942

Det andra numret jag undersökt av *Handelstjänstemannen* domineras av fackliga frågor. Ledaren, som har titeln ”Deltidsarbete” handlar om att gifta kvinnor borde kunna få arbeta deltid för att utvecklas och tjäna pengar.⁶⁶ Detta visar att tidningen stod bakom en sådan utveckling. Solidaritet är något vi har sett framhållas i de båda LO-tidsskrifterna, och det beskrivs som något mycket viktigt även här. I den korta novellen ”Blick på tingen” beskrivs ett fackföreningsmöte för de icke organiserade. Här finner vi kritik mot de som inte är fackligt organiserade och ställer upp för sina kollegor. Författaren använder här hånfulla namn, såsom ”De oorganiserades organisation” och liknande. Han hånar dessa tjänstemän som han anklagar för att fjäska för cheferna: ”Senast igår var jag på middag med direktören”. Artikeln är alltså en uppmaning till tjänstemännen att gå med i facket i stället för att ägna sig åt baktalande och stövelslickande. Orden ”solidaritet”, ”ordning” och ”trygghet” nämns flera gånger som viktiga honnørsord.⁶⁷ En god handelstjänsteman skulle alltså vara solidarisk och rättfram och inte fjäska för cheferna utan i stället engagera sig fackligt

Även i den korta notisen ”Höjden av rättrådighet” framställs fjäsk är något fult. Här hånas en professor i teologi, som låtit sig mutas med god mat i examinationstider. Korruptionen ogillas starkt.⁶⁸ En annons på sidan efter gör reklam för två olika räknemaskiner, en som adderar och subtraherar, en som multiplicerar och dividerar. På bilden sitter en kvinna vid den förstnämnda apparaten, och en man vid den sistnämnda. Den senare apparaten ser betydligt mer avancerad ut än den förra, och annonsen visar därmed att männens har ansvar för den avancerade delen av arbetet. Om vi tänker på den tidigare ledaren om deltidarbete ser vi att det är männen som ”drar det stora lasset”, medan kvinnorna gör de enklare, kortare uppgifterna, eftersom de först och främst bör ta ansvar för hem och familj.

En sak som faller i ögonen i detta nummer är humor. Trots att kvinnor och män har ungefär samma utrymme i annonser och artiklar så är det endast män som kopplas i hopp med humor-

⁶⁵ *Handelstjänstemannen* mars 1939, s. 12-13.

⁶⁶ *Handelstjänstemannen* mars 1942, s. 3.

⁶⁷ *Handelstjänstemannen* mars 1942, s. 6.

⁶⁸ *Handelstjänstemannen* mars 1942, s. 8.

istiska egenskaper. Detta görs vid ett flertal tillfällen, exempelvis då en humoristisk manlig talare prisas efter ett möte.⁶⁹ Det är en tydlig markör att humor är en god egenskap och att den hänger samman med manlighet. Några kvinnor med denna egenskap förekommer inte. En annan egenskap som lyfts fram är bildning. Frågesporten tidigare pekar på det, men även en längre artikel i tidsskriften, som handlar om organisationens historia och framgångsrika kamp. Författaren påpekar att detta inte är propaganda utan endast historiska fakta, vilket visar att han räknade med en kritiskt reflekterande läsekrets.

Mars 1944

Precis som i de andra tidsskrifterna är det en hel del som upprepas i numrena. Reklamerna är desamma eller mycket likartad, och stora delar av artiklarna handlar om fackliga frågor och innehåller inte så mycket som är användbart för min undersökning. Men det finns ändå en del att ta fasta på. En sak som sticker ut skarpt är artikeln ”Och en mot tjugo ställes...” som, vilket jag inte stött på tidigare, är skriven av en kvinna. Artikeln handlar om hur en det är att vara på T.B.V:s talarkurs, där en stor majoritet är män. Författarinnan beskriver männen som själviska och smått misogynna och vikten av att bilda sig, något vi har sett även i tidigare i nummer, dock med den skillnaden att dessa artiklar var skrivna av män.⁷⁰

Även i detta nummer finner vi två egenskaper som är intressanta för min undersökning. Den ena är solidaritet, som vi stött på i flera nummer även i de andra tidsskrifterna. I en artikel på sidan åtta finner vi en längre diskussion om fackets verksamhet. Kontentan är att man måste värna om facket och dess medlemmar och visa solidaritet med varandra och organisationen.⁷¹ I en artikel med titeln ”De besvärliga tjänstemännen” riktas kritik mot handelstjänstemän som motsätter sig förändringar, vilket exemplifieras med ett smått misogynt citat: ”Det gamla är gott, sa käringen, ville inte bli av med lusen.” Artikelförfattaren menar att man måste vara öppen för nya idéer och: ”...att då och då revidera sina föreställningar om samhället”. Artikeln är mycket rakt på sak och innehåller en uppmaning till till läsaren att vara öppen för förändringar och nytänkande och anpassa sig till det moderna samhällets och näringslivets krav..⁷² Men artikeln riktar sig till alla förbundets medlemmar, inte bara till männen, varför man här inte handlar om enbart mansideal utan om könsöverskridande ideal för båda könen.

⁶⁹ Handelstjänstemannen mars 1942, s.10.

⁷⁰ Handelstjänstemannen mars 1944, s. 6-7.

⁷¹ Handelstjänstemannen mars 1944, s. 8.

⁷² Handelstjänstemannen mars 1944. s. 12.

I en annan artikel diskuteras det utrikespolitiska läget. Här diskuteras situationen i Danmark under den tyska ockupationen. Artikelförfattaren gör gällande att danskarnas foglighet lett till att landet inte utsatts så hårt för den ”nazistiska terrorn” och att Sverige borde ta lärdom av detta. Sveriges neutralitetspolitik kommenteras med orden: ”Veterligt har svensk utrikespolitik ingenting att skämmas för.”⁷³ Detta kan tolkas som ett uttryck för en pacifistisk hållning men också som ett försvar för svensk neutralitet. En så eftergiven hållning till den tyska ockupationen av grannländerna hade knappast kunnat tänkas i de vänsterpolitiska tidsskrifterna. I slutet av artikeln finner vi ett starkt ställningstagande för liberalismen som av författarens beskrivs på detta sätt: ”Den [liberalismen] är grundvalen för just det sociala, humana och välståndsfördelande Danmark vi kände före den 9:e april 1940...”.⁷⁴ Utöver dessa artiklar finns det mycket att ta fasta på i detta nummer av tidskriften.

Mars 1946

Nu har vi kommit fram till det sista numret av tidskriften *Handelstjänstemannen* som jag analyserat. Numret är hela 30 sidor långt, vilket förklaras av att tidskriften slagits ihop med *Den järnhandelsanställda*, en annan fackföreningstidskrift. Efter ungefär 16 sidor så byter tidskriften karaktär och handlar nästan endast om den sistnämnda fackföreningen. Även tidigare kan man skönja influenser av en samverkan mellan de båda fackförbunden, främst i annonserna som ofta gör reklam för järnarbeten, verktyg eller liknande ting. Jag har endast analyserat de delar av numret som har med *Handelstjänstemannaförbundet* att göra, eftersom det andra förbundet inte tas upp i uppsatsen.

Mycket av detta nummer handlar om fackets verksamheter, ekonomi och internutbildningar, något som självklart ses som väldigt viktigt. Engagemangen från redaktionens sida går inte att ta miste på, och mer engagemang ifrån läsarnas sida efterfrågas.⁷⁵ Även i den nya artikelserien ”Damerna har ordet” finner vi detta upprop, vilket riktar sig till kvinnor och författarinnan konstaterar att även männen i förbundet vill ha in flera aktiva kvinnor. Detta kan tolkas som ett intresse för ökad jämställdhet och att fackföreningen innehöll tillräckligt med kvinnor för att uppmana till ett nyttjande av deras idéer och engagemang. Numret innehåller även en artikel om den holländska motsvarigheten till *Handelstjänstemannaförbundet*, vilken drabbats hårt slag under kriget. 4000 medlemmar hade dött och arbetet med att återställa organisation-

⁷³ *Handelstjänstemannen* mars 1944, s. 18-20.

⁷⁴ *Handelstjänstemannen* mars 1944, s.20.

⁷⁵ *Handelstjänstemannen* mars 1946, s.5.

en hade precis börjat. I artikeln uppmuntras medlemmarna att hjälpa dem och att visa solidaritet med de holländska kamraterna. Idealet för framtiden är föga förvånande: ”fred, frihet och lycka”.⁷⁶

Vi har här sett flera exempel på vilka egenskaper och värderingar som lyfts fram som ideal i denna tidning. Det är solidaritet med handelstjänstemannafacken och dess kamp för bättre villkor i hemlandet och i andra länder, nytänkande, liberala värderingar och bildning samt öppenhet för förändring. Men det är inte alltid som tidningen förespråkar det nya. Ett exempel på detta finns i en artikel om diktafoner. Artikelförfattaren motsätter sig användandet av sådana med hänvisning till deras dåliga kvalitet och att en undersökning visat att diktafonerna inte kunde mäta sig med en stenograf. Här går alltså värnet om stenografens ställning före det mekaniserade, nydanande verktyget, vilket sägs vara underlägset.⁷⁷ Men det tycks här inte handla här inte om teknikfientlighet utan om dålig teknik som inte fungerade. . I detta nummer av tidsskriften finns knappt någon referens alls varken till utrikespolitiken eller den nationella politiken. Fackföreningen och dess medlemmar står i centrum. Det är svårt att finna några tydliga uttryck för synen på maskulinitet i de senare numren av tidskriften, vilket speglar den allt starkare kvinnliga representationen i handelstjänstemannaförbundet.

Officersförbundsbladet

Mars 1939

Undersökningens konservativa tidskrift *Officersförbundsbladet* skiljer sig markant från de tre andra tidsskrifterna. Den har en stramare layout, färre bilder och längre artiklar och mer utförliga beskrivningar. Tidsskriften är också uppbyggd på ett annorlunda sätt. Medan *Lantarbetaren* och *Metallarbetaren* ofta varvar artiklarna med annonser i uppslagen, har *Officersförbundsbladet* istället hela uppslag med reklam, ofta i följd. Den viktigaste och mest markanta skillnaden är dock ämnena som tas upp i tidsskriften. *Officersförbundsbladet* tar nästan uteslutande upp dels fackliga frågor som lönediskussioner, förslag till reformer inom facket och inom politiken, dels debatt kring rustningspolitik. En mindre del av tidsskriften behandlar utrikespolitiken under det pågående kriget samt krigslitteratur. Det har visat sig svårt att få ut något av dessa artiklar, vilket förklarar att delkapitlet om *Officersförbundsbladets* är något kortare än de övriga.

⁷⁶ Handelstjänstemannen mars 1946, s.15.

I marsnumret 1939 finner vi en lång text om löneförhandling. Artikeln upptar större delen av detta nummer, vilket visar vilken betydelse detta hade för läsarna och redaktionen. Liknande långa artiklar finner vi även i de andra marsnumren. Texten är väldigt byråkratisk och avancerad vilket visar att medlemmarna förväntades ha en hög utbildningsnivå.⁷⁸ Annonserna i detta nummer är uppdelade på ett flertal uppslag i alla delar av tidsskriften. De flesta annonser är små och korta utan bilder, och de gör reklam för exempelvis plåtslageri, charkuteri, järnhandel, restauranter och andra livsmedel och hantverksrelaterade tjänster. Andra exempel är herreklipering och uniformer. Dessa annonser riktar sig till män med eget hushåll och gott om pengar. Så görs det exempelvis reklam för turkisk vermouth som ju inte vem som helst hade råd till under denna tid. Ibland riktas annonserna direkt till officerarna, exempelvis: ”Herrar Militärer! Bästa inköpskälla för korta varor, tekniska artiklar & tobaksvaror är A.B Nordiska cigarrmagasinet.”⁷⁹

Tidskriften innehåller en hel del litteraturrecensioner, vilka visat sig vara fruktbara för min analys. I detta nummer recenseras boken *Vanvettets marknad* och en bok om Västmanlands regementes historia. Reed, författaren till den förnämnda boken, beskrivs som en man med ”hänsynslös och omutlig sanningskärlek”. Detta anses otvetydigt vara goda egenskaper, och recensenten betonar att källkritik är en dygd. I recensionen av boken om regementet betonas vikten av tradition och historiskt medvetande, och författaren kallas för ”mästerhanden”, vilket syftar på dennes förmåga att skildra regementets utveckling och de ideal det representerat.⁸⁰ I slutet av tidsskriften finner vi en helsidereklan för K.A.K uniforms- och sporttyg. Till annonsen har fogats en tecknad bild, med ett par officerer till häst, med dragen sabel. De rider i regn och bilden är mörk och ogästvänlig. Männen framstår som maskulina och kraftfulla, och de är ljusare än sin omgivning. Detta kan kopplas till synen på den ideala militära maskuliniteten. En rakryggad soldat framstår som ett gott exempel på en riktig man.

Mars 1942

Numret från 1942 fortsätter i samma stil som det tidigare. Annonserna gör reklam för samma företag med samma varor, och en lång artikel vid namn ”Avgångs- och disponibilitetsstat” tar

⁷⁷ Handelstjänstemannen mars 1946, s. 17.

⁷⁸ Officersförbundsbladet mars 1939, s.4-7.

⁷⁹ Officersförbundsbladet mars 1939, s.3.

⁸⁰ Officersförbundbladet mars 1939, s.13.

upp en stor del av tidningen. Artikeln är sex sidor lång och mycket detaljrik. Liksom tidigare är språket avancerat och byråkratiskt, här följer ett utdrag ur texten:

*Departementschefen har funnit sig icke kunna förorda det uppskov med frågans lösning, som kunde betingas av att motsvarande anordning ifråga om skyldighet till förtidsavgång, varom nu är fråga, skulle utsträckas att gälla för befattningshavare inom alla delar av slutförvaltningen.*⁸¹

Denna text illustrerar Officersförbundsbadet språkstil, vilken skiljer sig starkt från de övriga tidsskrifternas språk, även de mer byråkratiska texterna i arbetartidningarna. Tidskriften använder sig av en högtidlig och formell stil, något som kan förknippas med de traditioner och ideal som fanns inom militären med disciplin och strikt hierarki. Jag skulle även vilja poängtera artiklarnas längd, vilket visar att man vände sig till en läsekrets som satte värde på saklig och detaljrik information.

Numret fortsätter i samma stil, hela uppslag med reklamannonser varvat med texter om beslut, remisser och tillägg, alla förknippade med försvaret och politiska beslut kring löner och rustningspolitik. De är föga användbara för min undersökning. Det är däremot den utrikespolitiska krönikan "Utrikespolitisk översikt" av fil. Dr Gustaf Olsson, som kommenterar det pågående kriget. Denna del av tidsskriften är späckad med värderingar och åsikter, vilket gör att den lämpas sig för en analys av maskulinitetsideal. Olsson är mycket rasmedveten och ser kriget mer som en kamp mellan raser än mellan nationer. Han uttrycker sin bedrövelse över den "vita rasens" nederlag i Singapore och de begynnande bakslagen för tyskarna på östfronten. I motsats till LO-tidsskrifternas aktiva ställningstagande mot Tyskland och nazismen, tar inte Olsson något direkt parti för något speciellt land. För honom är den västerländska civilisationen viktigast, inte de enskilda nationerna. Hans beklagande av tyskarnas nederlag på östfronten kan dock tolkas som ett avståndstagande från kommunismen. Artikeln handlar mycket om resurser och makt, och den ger intryck av en väldigt cynisk hållning till vad som sker i världen och är, inte oväntat, starktpåverkad av ett militärt tänkande. De ideal som tonar fram här präglas av starka hierarkier, auktoritärttänkande och rasbiologiska föreställningar, där vissa raser menas ha ett högre värde än de andra.⁸² Detta kan sättas i kontrast mot till exempel artikeln i *Lantarbetarens* marsnummer 1939 om den svarte forskaren Craner. Här framträder en helt annan syn på omvärlden.

⁸¹ Officersförbundet mars 1942, s.16.

⁸² Officersförbundet mars 1942, s. 27.

Kriget genomsyrar även detta nummers litteratursida, vilket tar upp en bok om USA:s rustningspolitik. Hela numret är alltså genomsyrat av krig, kamp, rasideologi och byråkratiska redogörelse för fackliga frågor. Få är de kulturella avsnitt som vi fann så många exempel på i de övriga tidsskrifterna. Kulturen framträder här endast i annonserna om exempelvis restauranger och mode.

Mars 1944

I numret från 1944 har tidsskriften ändrats en del. Den har bytt ut redaktionen vilket medfört att tidskriften blivit mer intressant och varierad tidskrift fler olika sorters artiklar. På första uppslaget finner vi en krönika som behandlar den enligt redaktionen bristande disciplinen inom den svenska försvarsmakten. Huvudpunkten är att en svag disciplin är fara vid en krigssituation, och artikelförfattaren vänder sig mot uppfattningen att sträng disciplin skulle leda till en mer auktoritär stat, vilket tidsskriftens meningsmotståndare hävdade. Han kritiserar även sina motståndares individualistiska idéer och menar att disciplin inte är ett hot mot de mänskliga rättigheterna. Här finner vi alltså ett starkt ställningstagande både för demokratiska idéer och militära ideal. I den senare delen av inlägget beskriver författaren en god soldats egenskaper: "...de för en soldat nödvändiga moraliska egenskaperna: mod, uthållighet, vakenhet, beslutsamhet, självbehärskning och lydnad".⁸³ Detta kan ses som en god sammanfattning av de maskulinitetsideal som tidskriften företrädde.

I en annan artikel behandlas frågan om att anställa "kontorister" inom försvaret. Artikelförfattaren tar starkt avstånd från detta förslag och menar att dessa sysslor skall skötas av militär personal. Den underliggande meningen tycks vara att militärer är mer kompetenta för uppgiften än civil personal, och att begreppet "kontorist" har en negativ klang är inte att ta miste på.⁸⁴ Numrets exemplar av Olssons utrikeskrönika är inte lika fyllt med användbart material som tidigare. Denna gång tar Olsson upp kriget på östfronten, och han anser att den enda anledningen till att ryssarna rycker fram är deras stora antal, inte kvalitén på trupperna. En riktig armé kämpar hårt med hög kvalitet och med finesse, en elitistisk tanke.⁸⁵ Här framträder än en gång den rasistiska undertonen men också en beundran för den tyska armén. Ryssarna menas vara en sämre ras än tyskarna och även ha en underlägsen militär organisation, medan den

⁸³ Officersförbundsbladet mars 1944, s. 2.

⁸⁴ Officersförbundsbladet mars 1944, s. 6

⁸⁵ Officersförbundsbladet mars 1944, s. 9.

tyska armen ges ett högt betyg och dess nederlag ses som en följd av att ryssarna har fler soldater att sätta in i kriget.

En detalj jag har lagt märke till i *Officersförbundet* är att enskilda personers egenskaper ofta inte beskrivs särskilt ingående. Det är snarare deras bedrifter eller gärningar som står i fokus, något som märks i artikeln om en svensk officers arbete i den franska armén under 1700-talet, Erik Sparre. I en utförlig artikel om Sparres liv som spänner över tre sidor finns bara ett fåtal beskrivningar av egenskaper, och de gäller dessutom inte huvudpersonen utan hans män. De är ”dugliga”, ”friska viljor” men kunde också vara ”obehärskade bråkstakar”.⁸⁶ Kanske var officererna mindre benägna att diskutera personliga egenskaper eller också var det helt enkelt så att såväl redaktörer som läsarna intresserade sig mer för händelser och bedrifter. På liknande sätt är det i en artikel om släkten Silfversvärd, vars medlemmar under 250 år arbetat i den svenska armén. De beskrivs som en ”...förgrening av yrkestrohet och lokalpatriotism” vilket alltså bedömdes som något positivt. Det anges också att släkten blev adlad på grund av sina militära bedrifter.⁸⁷ Här kan vi alltså återigen skönja respekt och ett högt värdesättande av tradition, hierarkier och patriotism. De militära insatserna står i fokus, vilket pekar på att detta, föga förvånande, tillmättes ett högt värde.

Den sista artikeln som jag analyserat i detta nummer är en novell. Den påminner delvis om berättelserna om Olagus och handlar om en överste, som är en originell herre med speciella idéer och besvär. Översten gnäller på sin fru, klagar över hjärtfel när han har tråkigt, ogillar besserwissrar, dricker grogg, men är helt frisk och kry och glad när han får möjligheten att jaga. Han är dessutom mån om sin manliga image, vilket bland annat visas av att han vägrar att ta på sig tofflor.⁸⁸ Jag tror att denna novell driver med äldre officerare, om än på ett respektfullt sätt, samtidigt som den presenterar ett slags motideal, eller countertypes, för att anknyta till Mosse, till den goda militära manligheten.

Mars 1946

Det sista numret av *Officersförbundsbladet* följer mönstret från de tidigare. Faktum är att något av den byråkratiska känslan från de tidigaste nummrena är tillbaka. Utredningsrapporter varvas med samma annonser som tidigare, och vi finner föga nytt material eller nya grepp i

⁸⁶ Officersförbundsbladet mars 1944, s. 11-13.

⁸⁷ Officersförbundsbladet mars 1944, s. 11-13.

⁸⁸ Officersförbundsbladet mars 1944, s.15.

tidningen. Idealen, värderingarna och prioriteringarna är desamma. Ett reportage om de svenska militära ordnarnas historia ger uttryck för det höga värdesättande av hierarki, elitism och militära ideal som vi funnit tidigare. Bland annat beskrivs en orden med orden ”Exklusivt aristokratiskt”, här med betydelsen mycket fint.⁸⁹ I de tre andra tidsskrifterna skulle ett sådant uttryck snarast ha använts i negativ mening eller som ett skämt! De traditioner ordnarna representerar ses som något viktigt liksom också statusen de medför. Jag vill här betona att denna artikel främst handlar om militära och mer exklusiva ordnar. Exklusiviteten var tydligen viktig, hierarkin likaså.

Diskussionen om traditionerna inom militären fortsätter i detta nummer. Här är det främst uniformsplikten som tas upp, och än en gång betonas vikten av att tidsskriften att det ska hålla på traditionerna. Konkret handlar artikeln om soldaternas ekiperingsbidrag, som artikelförfattaren anser bör utbetalas precis som tidigare.⁹⁰ I slutet av tidningen finner vi en helsidesannons från ”Pingvin” bolaget som säljer högtidskläder. På bilden står en stilig man i frack. Även detta har vi sett tidigare, och det visar att även annonserna följer samma ideal under årens gång.⁹¹

⁸⁹ Officersförbundsbladet mars 1946, s. 12.

⁹⁰ Officersförbundsbladet mars 1946, s. 18.

⁹¹ Officersförbundsbladet mars 1946, s. 20.

Sammanfattning och slutsatser

Jag kommer här först sammanfatta varje tidsskrift och dess ideal (vilket kommer besvara en del av mina frågeställningar redan här), och försöka återkoppla till tidigare forskningen och den teoretiska ramen i den mån det går att göra. Därefter ska jag försöka besvara mina frågeställningar, ge en sammanfattning av mina resultat samt försöka föra upp analysen på en högre nivå.

Metallarbetaren

Sammanfattningsvis följer *Metallarbetaren* ett mönster som inte är särskilt förvånande. I artiklarna finner vi många av de ideal som tas upp i tidigare forskning som typiska för den socialistiska fackföreningsrörelsen. Solidaritet kamrater emellan, jämlikhet mellan klasser och män samt vikten av en antiauktoritär styrelseform, vilket kännetecknar de socialdemokratiska värderingar som exempelvis Johansson lyfter fram.⁹² De skötsamhetsideal och bildningsideal som Ambjörnsson tar upp finner vi flera exempel på. Exempelvis i Hermodsreklamerna, bilderna från festligheter och de allmänbildande artiklarna om Sverige, den svenska industrin och omvärlden. Ståndaktighet och att hålla fast vid sina åsikter (socialdemokratiska såklart) ses som något positivt, vilket upprepas i flera artiklar åren igenom. Kappvändare och oseriösa män blir ofta attackerade i artiklar och krönikor, och vi ser även en aggressiv attityd mot borgare, exempelvis universitetsstudenter och präster. Tekniskt kunnande och industriell utveckling lyfts fram, och detta framställs vid sidan av den fackliga kampen som ett sätt att skapa ett bättre samhälle och de orättvisor som borgarnas förtryck skapade.⁹³ Kriget och tillståndet i världen ges efterhand alltmer utrymme och i krönikor, notiser och artiklar diskuteras det situationen på den europeiska kontinenten. *Metallarbetaren* tar upp denna typ av frågor i mycket högre utsträckning än *Handelstjänstemannen* och *Lantarbetaren*. Men i den sista marsnumret, vilket ju utkom nästa ett år efter krigsslutet, får tidskriften i viss mån en annan inriktning och fokuserar på moralfrågor, familje- och nöjesliv. Det mansideal som kommer till uttryck i tidskriften tar sikte på egenskaper som skötsamhet, solidaritet, rättframhet samt förmåga att kunna försörja en familj.

⁹² Johansson 2006, s.126-130.

⁹³ Tjeder 2006, s.74.

Lantarbetaren

Det tydligaste säregna idealet jag finner i *Lantarbetaren* är föga förvånande ”kärleken till jorden”, som i någon form nämns minst en gång varje nummer, och som inte förekommer i de andra tidsskrifterna. Detta bör självklart sammankopplas till den miljö som lantbrukaren befinner sig i, vilket bekräftas av Östman.⁹⁴ Ett ideal som återkommer i *Lantarbetaren* (och även som vi sett i *Metallarbetaren*) är den hårt arbetande mannen! Strävsamhet och nit ses som goda egenskaper. Dessa attribut finner vi inte alls med samma frekvens i de två mer högerorienterade tidsskrifterna, något som kan tyda på att detta var en del av det skötsamhets- och ”göra-rätt-för-sig”-ideal som genomsyrade arbetarrörelsen vid denna tid.⁹⁵ Om man arbetade hårt vann man sina kamraters respekt och kunde övertrumfa de ”veka” borgarna. Superi, översitteri, bristande solidaritet och oärlighet framträder som negativa egenskaper, vilket ligger i linje med Ambjörnssons undersökning. I både *Lantarbetarens* och *Metallarbetaren* finns ett tydligt fokus på klassrelationer snarare än relationen till kvinnorna. Lantarbetarna vill som sina kamrater i *Metallarbetaren* utmana borgerligheten då de känner sig hotade. Detta leder till delvis andra ideal för hur en god man ska vara, men de attribut som anses dåliga är ofta gemensamma i de båda tidsskrifterna som exempelvis drickande, själviskhet och oärlighet.

Handelstjänstemannen

Där *Lantarbetaren* och *Metallarbetaren* lyfter fram hårt arbetande, skötsamma män med ett tydligt mål att hävda sig mot de högre klasserna, företräder *Handelstjänstemannen* flera av de ideal som beskrivs som borgerliga i *Män i Norden*.⁹⁶ Det talas mycket om ekonomi, att läsaren är bildad tas för givet och det är färre politiska artiklar. Istället läggs kraften på organisationens inre händelser och hur administrationen och villkoren för medlemmar kan förbättras. Tidsskriften behövde inte hävda sig på samma sätt som de vänsterorienterade tidsskrifterna utan kunde nöja sig med att mera indirekt hänvisa till de ideal som var kopplade till den borgerliga manligheten. Den är här mer subtil än sina socialistiska motsvarigheter. Om vi kopplar detta till den hegemoniska manlighetsteorin märker vi att de ideal som enligt Tjeder präglade borgerlighetens män spelar en framträdande roll i tidsskriften. Så framhålls exempelvis bildning, nykterhet, öppenhet för förändringar, facklig solidaritet och liberala värderingar samt humor. *Handelstjänstemannen* påverkades starkt av utvecklingen inom den egna organisationen med en växande andel kvinnliga medlemmar påverkan av kriget märks mindre än i de

⁹⁴ Östman 2006, s. 80-84

⁹⁵ Ambjörnsson 1998, s. 85.

⁹⁶ Tjeder 2006, s. 74-75.

båda LO-tidskrifterna. Men fackförbundets tilltagande feminisering gör att de ideal som kommer till uttryck i tidskriften alltmer sällan är rena mansideal utan gäller för båda könen.

Officersförbundsbladet

Den konservativa tidskriften i min undersökning bekräftade en flera av de borgliga stereotyper och ideal som tas upp inom mansforskningen. Språket är mycket formellt och byråkratiskt, vilket visar att tidskriften riktar sig till en bildad elit. Den bild av den ideala manligheten som tonar fram i tidskriften överensstämmer på många punkter med den tidens hegemoniska maskulinitet i Sverige, men det finns också skillnader. Dåtidens officerare kom ofta ur överklassens, och betoningen av överklassmannens företräden gentemot män ur andra klasser är tydlig. Men framförallt betonas de militära idealen och ett genomgående tema är civilister kritiserar eller beskrivs som mindre kompetenta. Egenskaper såsom disciplin, mod, stolthet, lydnad och självbehärskning framställs som mycket goda. Elitism, hierarkier och lydnad inför överheten är något som genomsyrar de texter jag analyserat. Tidsskriften har en nyhetskrönika om kriget i varje nummer, vilket ju är naturligt med tanken på att krigsmaktens är en organisation vars egentliga syfte är just att föra krig. Artiklarna speglar emellertid också ett intresse för vad som hände i omvärlden. *Officersförbundsbladet* är den av mina tidskrifter som gav minst och också den som förändrades minst under den undersökta perioden. Liksom *Handelstjänstemannen* var den uppvisar den ett stort mått av kontinuitet ifråga om i stil och innehåll. De vänsterorienterade tidningarnas innehåll var betydligt mer fluktuerande, även om vi även här självklart kunnat finna en röd tråd.

Sammanfattande analys

I min analys utgick jag från följande frågeställningar:

- Hur framställs den ideala maskuliniteten i tidsskrifterna och hur skiljer sig dessa beskrivningar?
- Vad ses som goda egenskaper och vad ses som oönskade eller dåliga egenskaper?
- Förändrar sig tidskrifternas bild av den goda manligheten under perioden och i såfall hur?
- Kan idealens eventuella förändring kopplas till utvecklingen i Sverige/världen respektive till tidsskrifternas politiska inriktning?

De två första frågorna har jag försökt att besvara med exempel i de ovanstående sammanfattningarna, och det kan konstateras att det mansidealet skiljer sig en hel del mellan tidsskrifterna. Vissa ideal finner vi i alla tidsskrifter, exempelvis att en gift man är bättre än en ogift eller

att man inte ska ljuga. Andra ideal har varit specifika för just den tidsskriftens yrkeskategori, andra kan kopplas till den politiska ideologin eller klasstillhörigheten. Klassmedvetenheten märkts tydligt i tidsskrifterna, vilket kommer till uttryck både vad gäller värderingar och vad artiklarna har handlat om. Denna klassmedvetenhet framträder tydligast i de båda vänsterorienterade tidsskrifterna, men tonar fram även i *Officersförbundsbladet*.

Jag hade förväntat mig en mer markant förändring över tid i de analyserade tidsskrifterna. Många ideal återkommer i nummer efter nummer, och jag har haft svårt att finna exempel på mer djupgående förändringar. Detta kan till en del förklaras med att jag endast har undersökt ett nummer per år. Men även slumpvisa nedslag ger en bild av en utveckling, och att påvisa kontinuitet är också ett viktigt resultat. Jag har visserligen kunna skönja vissa förändringar, men de belyser kanske snarare på redaktionens val av ämnen än en djup strukturell förändring i hur svenska metallarbetare, lantarbetare, tjänstemän och officerare betraktade en idealisk man.

Min undersökning bekräftar på det stora hela den bild av den moderna maskuliniteten som lyfts fram i den manshistoriska litteratur jag gått igenom. De stereotyper, idealbilder och ”countertypes” dessa forskare pekar på framträder också i min undersökning. Detta gäller främst undersökningen om den skötsamma arbetaren samt om den borgerlige mannen och den hegemoniska manligheten. Jag har kunnat konstatera att de båda LO-anknutna tidskrifterna till delar företräder en annan form av hegemonisk manlighet än den liberala tidskriften *Handelstjänstemannen* samt att det militära manlighetsidealet skiljer sig ganska påtagligt från de mansideal som tonar fram i de tre andra tidskrifterna.

Kriget har påverkat tidsskrifterna i betydligt mindre grad än vad jag trodde från början. Jag förväntade mig att mer diskussion om de stridande parterna i kriget, mer diskussioner kring vad som pågick och vad som skulle kunna ske i framtiden, och mer klara ställningstaganden i allmänhet. Detta har alltså inte bekräftats. På grund av censuren under kriget har tidsskrifterna helt enkelt tvingats att avstå från alltför tydliga ställningstaganden. Kriget inverkan märks mest tydligt i ämnesvalen som ändras en del efter krigsutbrottet. Som exempel kan nämnas *Metallarbetarens* artiklar om krigsindustrin, den utrikespolitiska nyhetskrönikan i *Officersförbundsbladet* eller vädjan om hjälp till holländska handelstjänstemän i det sista numret av *Handelstjänstemannen*.

Den politiska kopplingen framträder klarast i vänster-tidsskrifterna. Här finns många artiklar, krönikor och uttalanden med en tydlig politisk och moralisk agenda. I de borgerliga tidskrifterna visar sig den ideologiska inriktningen främst i ämnesval, klassmarkeringar av olika slag samt i avgränsningar gentemot andra klasserna: detta sistnämnda märks främst i *Officersförbundsbladet*. Men någon direkt polemik mellan tidskrifterna har jag inte hittat några exempel på, vilket förvånade mig. Jag hade faktiskt förväntat mig en mer hätsk stämning tidskrifterna emellan. Kanske hade jag överskattat den öppna politiska kampen i Sverige vid den här tiden, kanske var de valda tidskrifterna inte med i debatten eller också var det censuren och samlingsregeringen som ledde till en nedtoning av den politiska kampen.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Handelstjänstemannen: mars 1939, 1942, 1944 & 1946.

Lantarbetaren, första numret i mars 1939, 1942, 1944 & 1946.

Metallarbetaren, första numret i mars 1939, 1942, 1944 & 1946.

Officersförbundsbladet mars 1939, 1942, 1944 & 1946.

Litteratur

Ambjörnsson, Ronny, *Den skötsamme arbetaren*, Stockholm 1998.

Andersson, Rolf G B, *I legostadgans skugga*, Stockholm 1999.

Connell, R W, *Maskuliniteter*, Cambridge 2008.

Dudink, Stefan, Hagemann, Karen, Tosh, John, *Masculinities in politics and war, Gendering modern history*, Manchester 2004.

Ekenstam, Claes, Johansson, Thomas, Kuosmanen, Jari (red), *Sprickor i fasaden, Manligheter i förändring*, Smedjebacken 2001.

Estvall, Martin, *Sjömannen och Svensk Sjöfarts Tidning inför den nazistiska utmaningen 1932-1945*, Växjö, 2009.

Giertz, Per, *Att modernisera statarna: en studie av tidningen Lantarbetaren 1936-1945*, Stockholm 1998.

Hedenborg, Susanna, Kvarnström, Lars, *Det svenska samhället 1720-2006, Böndernas och arbetarnas tid*, Lund, 2009.

Lorentzon, Jörgen, Ekenstam, Claes (red), *Män i Norden, Manlighet och modernitet 1840-1940*, Oslo/Göteborg, 2006.

Mosse, George. L, *The Image of Man*, Oxford, 1996.

Rydström, Jens, Tjeder, David, *Kvinnor, män och alla andra*, Lund, 2009.

Wallander, Kristina, *Metallarbetaren och litteraturen, Det litterära stoffet i en svensk fackförbundstidning 1890-1978*, Lund, 1982.

Östling, Johan, *Nazismens senmoral*, Lund, 2008.